

Technická univerzita v Liberci

**FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A
PEDAGOGICKÁ**

Katedra: Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Studijní program: Sociální práce

Studijní obor: Sociální pracovník

**KOMPETENCE SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ
PORADENSKÝCH ZAŘÍZENÍ V RESORTU
ŠKOLSTVÍ**

**COMPETENCES OF THE ADVISORY SOCIAL
WORKERS IN THE SCHOOL RESORT**

Bakalářská práce: 12-FP-KSS-3024

Autor:

Marie LOUMOVÁ (PROCHÁZKOVÁ)

Podpis:

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Tatiana Matulayová, Ph.D.

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
53	1	0	13	25	1 + 1 CD

V Liberci dne: 20. dubna 2013

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Marie Loumová
Osobní číslo: P10000662
Studijní program: B7508 Sociální práce
Studijní obor: Sociální pracovník
Název tématu: Kompetence sociálních pracovníků poradenských zařízení v resortu školství
Zadávající katedra: Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl bakalářské práce: Analyzovat možnosti etablování školní a školské sociální práce v ČR.
Požadavky: Formulace teoretických východisek, příprava průzkumu, sběr dat, interpretace a vyhodnocení dat, formulace závěrů.
Metody: Dotazník.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**
Seznam odborné literatury:

- KOPŘIVA, K., 2006. Lidský vztah jako součást profese. 5. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7367-181-6.
MATOUŠEK, O., aj., 2001. Základy sociální práce. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-473-7.
MATOUŠEK, O., aj., 2003. Metody a řízení sociální práce. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-548-2.
MATOUŠEK, O., KOLÁČKOVÁ, J., KODYMOVÁ, P., 2005. Sociální práce v praxi. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7367-002-X.
REZNÍČEK, I., 1994. Metody sociální práce. 1. vyd. Praha: Slon. ISBN 80-85850-00-1.
ÚLEHLA, I., 2007. Umění pomáhat. 2. vyd. Praha: Slon. ISBN 978-80-86429-36-6.

Vedoucí bakalářské práce: **doc. PaedDr. Tatiana Matulayová, Ph.D.**
Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce: **1. dubna 2012**
Termín odevzdání bakalářské práce: **26. dubna 2013**

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

doc. PaedDr. PhDr. Ilona Pešatová, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 23. dubna 2012

Čestné prohlášení

Název práce: Kompetence sociálních pracovníků poradenských zařízení v resortu školství

Jméno a příjmení autora: Marie Loumová

Osobní číslo: P10000612

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem. Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložila elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedla jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 20. dubna 2013

Poděkování

Tímto děkuji vedoucí mé bakalářské práce, paní doc. PaedDr. Tatianě Matulayové, Ph.D., za cenné rady a odborná stanoviska při tvorbě bakalářské práce. Dále děkuji všem osobám, které se podílely osobním přispěním na výzkumu, který byl proveden v souvislosti s touto prací.

Velký dík patří mé rodině a přátelům, ve kterých jsem měla oporu během tvorby a psaní práce.

V Liberci dne 20. dubna 2013

Název bakalářské práce: Kompetence sociálních pracovníků v resortu školství

Jméno a příjmení autora: Marie Loumová

Akademický rok odevzdání bakalářské práce: 2012/2013

Vedoucí bakalářské práce: doc. PaedDr. Tatiana Matulayová, Ph.D.

Resumé:

Bakalářská práce se zabývala problematikou školské sociální práce, a s tím spojenou otázkou, jaké jsou podmínky pro ustavení pozice školského sociálního pracovníka v České republice. Vycházela jak z teoretických podkladů odborné literatury, tak z výsledků výzkumu, který byl na téma školské sociální práce proveden. Jejím cílem bylo popsat současný stav řešení sociálních otázek ve školství a navrhnout řešení pro subjekty činné v sociální práci. Práci tvořily dva stěžejní celky. Část teoretická, která s využitím odborných zdrojů popisovala vývoj sociální práce, obor školní sociální práce a kompetence sociálních pracovníků a část empirická, která byla zaměřena na prezentaci výzkumných otázek a zjištění. Výsledky empirické části prokázaly potřebu školské sociální práce a vyústily v navrhovaná praktická doporučení.

Klíčová slova: sociální práce, školská sociální práce, sociální pracovník, poradenská zařízení, kompetence, pedagogičtí pracovníci, škola, chování, žáci

Title of the bachelor thesis: Competences of the Advisory Social Workers in the School Resort

Author: Marie Loumová

Academic year of the bachelor thesis submission: 2012/2013

Supervisor: doc. PaedDr. Tatiana Matulayová, Ph.D.

Summary:

This bachelor thesis is focused on the issue of school social work, and the related issues, what are the conditions for the establishment of the position of school social worker in the Czech Republic. Based on both the theoretical basis of professional literature and research results, which was the topic of school social work carried out. The aim of the work was to describe the current state of the social issues in education and propose solutions for operators engaged in social work. The work consisted of two main parts. The theoretical part described the development of social work, school social work specialization and competences of social workers. Second, empirical part, was focused on the presentation of research questions and findings. Results demonstrated the needs for school social work are therefore resulted in proposed practical recommendations.

Keywords: social work, school social work, social worker, advisory facilities, competences, teachers, school, behavior, pupils

Obsah

Úvod.....	10
TEORETICKÁ ČÁST	12
1 Sociální práce	12
1.1 Sociální práce jako profese	15
1.2 Kompetence sociálních pracovníků	20
2 Školská sociální práce	23
2.1 Praxe školské sociální práce ve vybraných zemích světa	23
2.2 Prostředí školy	25
2.3 Odborní pracovníci ve školství	27
2.4 Poradenská zařízení	28
3 Podmínky pro etablování pozice školské sociální práce	31
EMPIRICKÁ ČÁST	33
4 Projekt výzkumu.....	33
4.1 Cíl výzkumu	34
4.2 Použité metody	35
5 Prezentace výzkumných zjištění.....	36
6 Diskuse	46
Závěr	49
Seznam použitých zdrojů	51
Seznam příloh.....	53

Seznam tabulek a grafů

Tabulka 1: Struktura respondentů	34
Tabulka 2: Hodnocení činností školského sociálního pracovníka	36
Tabulka 3: Názory respondentů na druhy činnosti školského sociálního pracovníka	37
Tabulka 4: Cílové skupiny a organizace školské sociální práce.....	37
Tabulka 5: Argumenty ve prospěch ustavení pozice školského sociálního pracovníka	38
Tabulka 6: Argumenty ve prospěch ustavení pozice školského sociálního pracovníka	39
Tabulka 7: Argumenty ve prospěch ustavení pozice školského sociálního pracovníka	39
Tabulka 8: Argumenty ve prospěch ustavení školského sociálního pracovníka	40
Tabulka 9: Podmínky potřebné pro ustavení pozice školského sociálního pracovníka.....	42
Tabulka 10: Překážky, které brání ustavení pozice školského sociálního pracovníka	43
Tabulka 11: Překážky, které brání ustavení pozice školského sociálního pracovníka	44
Tabulka 12: Překážky, které brání ustavení pozice školského sociálního pracovníka	44
Tabulka 13: Překážky, které brání ustavení pozice školského sociálního pracovníka	45
Graf 1: Struktura respondentů	34

Seznam použitých zkratk

ADHD	Vývojová porucha pozornosti; hyperaktivita
ASVP	Asociace vzdělavatelů v sociální práci
ČR	Česká republika
IVP	Individuální vzdělávací plán
KSS TUL	Katedra sociálních studií při Technické univerzitě Liberec
LMD	Lehká mozková dysfunkce
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
OSPOD	Oddělení sociálně-právní ochrany dětí
PPP	Pedagogicko-psychologická poradna
SSP ČR	Společnost sociálních pracovníků České republiky
ŠSP	Školská sociální práce; školský sociální pracovník
USA	Spojené státy americké

Úvod

Tématem předložené bakalářské práce je vymezení kompetencí sociálních pracovníků v resortu školství. První část práce je proto věnována oboru sociální práce jako takovému a zabývá se úvahou, zda je sociální práce samostatnou profesí se všemi potřebnými znaky. Téma bylo zvoleno s ohledem na probíhající výzkum podmínek pro školskou sociální práci v České republice.

Obor školské sociální práce dosud není v českých podmínkách příliš znám. Ačkoli v minulých letech toto téma bylo představeno mezi odborníky na sociální práci, běžná veřejnost je v tomto směru dosud málo informovaná a nemá o školské sociální práci prakticky žádnou představu. Druhá kapitola se proto věnuje přiblížení oboru školské sociální práce. Zabývá se rovněž popisem školního prostředí a prací zaměstnanců ve školství, mezi které patří rovněž školští poradenská pracovníci.

Obor školské sociální práce však ve světě existuje již desítky let a dále se úspěšně rozvíjí. Současná moderní doba klade na jedince stále větší nároky. Množství povinností a vysoké požadavky na výkonnost každého z nás se projevují již v době školní docházky. Posláním sociálního pracovníka je vyrovnávat tento tlak a nepohodu tím, že jedinci poskytuje pomoc a podporu. V prostředí školy je to právě úkol pro školského sociálního pracovníka.

Třetí kapitola se zabývá překážkami, které brání vzniku pozice školského sociálního pracovníka v ČR. Přibližuje systémovou perspektivu, kterou je v této práci nahlíženo na problematiku školství.

Hlavním cílem bakalářské práce je proto analyzovat možnosti etablování školní a školské sociální práce v České republice. Výzkumným cílem je zjistit podmínky pro ustavení pozice školního sociálního pracovníka. Teoretickým cílem práce je objasnit vztah mezi sociální prací a poradenstvím. Aplikačním cílem je návrh doporučení pro praxi sociální práce.

Při zpracovávání práce se vyskytly dvě zásadní překážky. První překážka spočívala v tom, že obor školské sociální práce v našem prostředí dosud není zaveden, a nebylo proto snadné téma zpracovávat. O tématu školské sociální práce existuje pouze minimum odborné literatury, o kterou by se mohlo opřít teoretické zpracování problému. Teorie o školské sociální práci proto vychází především z informací, které poskytují zahraniční materiály. Další překážkou bylo

výzkumné zpracování tématu. Pro dotazníkové šetření bylo osloveno množství zaměstnanců ve školství. Ochotu ke spolupráci však projevila pouze menší část z nich, proto se data pro výzkumné vyhodnocení shromažďovala poměrně obtížně.

Podkladem pro teoretické zpracování práce se stala odborná literatura, která se věnuje tématu sociální práce. Zástupci literatury jsou odborné monografie českých autorů, mezi jinými Oldřicha Matouška, Zuzany Havrdové, Ivana Úlehly a Karla Kopřivy. Další informace pro zpracování tématu pocházejí z odborného časopisu Sociální práce/Sociálna práca a prověřených internetových stránek. Východiskem výzkumného zpracování tématu byla zvolena systémová perspektiva.

TEORETICKÁ ČÁST

„Takový je příští věk, jak jsou vychováváni příští jeho občané.“

Jan Amos Komenský

Text teoretické části je členěn do tří kapitol. První kapitola představuje obor sociální práce, protože tvoří základ pro specializovaný obor školské sociální práce. Školské sociální práci je věnována druhá kapitola. Obor představuje v kontextu zahraničních zkušeností a přibližuje současnou metodiku řešení školních problémů u nás. Třetí kapitola se zaměřuje na zhodnocení možností pro vytvoření nové pracovní pozice školského sociálního pracovníka a vymezení pozitiv a bariér.

1 Sociální práce

Cílem následujícího textu je představit obor sociální práce, pracovní náplň sociálního pracovníka, požadavky na jeho kompetence a také odpovědět na otázku, zda je sociální práce samostatnou profesí, která je charakterizována určitými profesními znaky. Dále se text věnuje tématu přístupu veřejnosti k oboru sociální práce a chápání její potřeby pro společnost.

Definice Mezinárodní federace sociálních pracovníků vymezuje sociální práci následovně: Profese sociální práce podporuje sociální změnu, řešení problémů v mezilidských vztazích a také zmocnění a osvobození lidí v zájmu zvýšení blaha. Sociální práce zasahuje v oblastech, kde dochází k interakci lidí a jejich prostředí, a využívá k tomu teorie lidského chování a sociálních systémů. Základem sociální práce jsou principy lidských práv a sociální spravedlnosti (Společnost sociálních pracovníků ČR 2013).

Definice školské sociální práce by tedy mohla znít velice podobně, pouze bude přímo aplikovaná do oblasti školy a cílovou klientskou skupinou je školní mládež. Jak uvádí Sdružení školských sociálních pracovníků v USA je školská sociální práce specializovaná oblast praktické činnosti, která v sobě zahrnuje více profesí sociální práce. Školští sociální pracovníci do školského systému přinášejí specifické znalosti a dovednosti a spolupracují s týmem školských odborníků (School Social Work Association of America 2013).

Z výše uvedeného vyplývá, že cílem sociální práce je pomáhat lidem k soběstačnosti, aby dosáhli spokojenosti a osobní svobody. Zároveň svou činností napomáhá k vytváření harmonického prostředí ve společnosti a zabraňuje vzniku nežádoucí nestability mezi jednotlivými vrstvami obyvatel. Působnost směřuje nejvíce k jedincům, kteří se vlastními silami nejsou schopni ze své nepříznivé situace vymanit. Podpora je jim poskytována do chvíle, než se budou moci sami opět zařadit do běžného života. Zároveň tyto jedince směřuje k tomu, aby neustále na změně svého života aktivně pracovali.

Sociální pracovníci jsou povinni dodržovat zásady lidských práv a sociální spravedlnosti, to znamená především zabránit jakékoliv diskriminaci člověka a při rozdělování pomoci přistupovat ke všem jedincům shodně a v souladu s platnými předpisy.

Další způsob, jak je možné nahlížet na sociální práci, nalezneme v zákoně o sociálních službách (Zákon č. 108/2006 Sb., §3).

Zákon udává, že sociální práce je poskytování pomoci a podpory osobám v nepříznivé sociální situaci prostřednictvím sociální péče a sociálních dávek. Zákon rovněž vymezuje kritéria pro výkon profese sociálního pracovníka, stanovuje podmínky pro poskytování sociálních služeb a rovněž klade důraz na dodržování etických zásad při výkonu práce sociálního pracovníka.

Předpoklady pro výkon povolání sociálního pracovníka dle zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb. jsou následující:

- zdravotní způsobilost – prokazuje se lékařským posudkem
- bezúhonnost - nebyl pravomocně odsouzen pro úmyslný trestný čin, ani trestný čin spáchaný z nedbalosti v souvislosti s vykonáváním činností při poskytování sociálních služeb. Bezúhonnost se dokládá výpisem z evidence Rejstříku trestů.
- zdravotní způsobilost – prokazuje se lékařským posudkem
- odborná způsobilost – požadavky odborné způsobilosti pracovník splňuje, pokud je absolventem vyšší odborné školy, nebo vysoké školy se zaměřením na sociální obory. Pokud pracovník se středoškolským vzděláním odpracoval zákonem stanovenou délku praxe v sociálních službách (min. 10 let), odbornou způsobilost

nabývá absolvováním akreditovaných kurzů pro vzdělávání v sociální práci (min. 200 hodin). Zaměstnavatel je dále povinen umožnit sociálním pracovníkům prohlubovat si svou kvalifikaci dalším vzděláváním.

(Zákon č. 108/2006 Sb., §109-111).

Další možné vymezení sociální práce souvisí s vykonáváním státní sociální politiky. Výkon sociální práce je řízen ministerstvem práce a sociálních věcí České republiky. Ministerstvo je orgánem, zřízeným vládou České republiky jako ústřední orgán státní správy v oblasti zaměstnanosti a sociálních věcí. Z činnosti ministerstva jmenujme například: vydávání vyhlášek pro sociální oblast, podávání návrhů pro přípravu či změnu zákonů Parlamentu České republiky, vedení registru poskytovatelů sociálních služeb České republiky, je vrchním inspekčním orgánem a kontrolorem kvality v sociálních službách, uděluje akreditace pro oblast kvalifikačního vzdělávání v oboru sociální práce, provádí odborné poradenství, vytváří podpůrné programy rozvoje a sestavuje statistiky.

Vztah mezi ministerstvem a vykonavatelí sociální práce je vzájemný. Pro činnost ministerstva a pro politiku vlády je právě tak nezbytné získávat podněty a informace od organizací, které se sociální práci věnují a na základě toho přizpůsobovat aktuálním požadavkům svou činnost. O aktualitách v sociální péči a činnosti ministerstva informují podrobně internetové stránky www.mpsv.cz (MPSV 2013).

Obecně je představa o sociální práci ve všeobecném pojetí poměrně nejasná. O tom, co má sociální pracovník dělat za práci, nemá přesnou představu velká část veřejnosti. Nabídka činností, které se dají shrnout do pojmu „sociální práce“ je rozmanitá – poradenství, psychologická práce, ochrana lidských práv, právní pomoc a další. Pestrá nabídka v rámci sociální práce je na jednu stranu velice pozitivním faktorem, na druhou stranu působí zmatek v pojetí sociální práce jako takové. Člověk potom ztrácí přehled o tom, co může sociální pracovník nabídnout a vše splývá v jedinou představu, že sociální pracovník především pomáhá. Konkrétní pojetí cíle se ztrácí v množství různorodých oborů. Proto by zejména sociální pracovníci sami měli zapracovat na změně a iniciovat vznik nových, jasně definovaných oborů sociální práce. Vznikla by tak jistá možnost obdržení společenské „zakázky“ pro konkrétní sociální pracovníky – a prezentovala by se jinak a lépe před veřejností a zákonodárci (Musil 2008, s. 63, 64).

Ze zmíněné myšlenky vytvoření nových oborů sociální práce vyplývá, že i vznik odvětví školské sociální práce, který v našich podmínkách dosud nefunguje, je příkladem pro lepší orientaci v činnostech sociálního pracovníka současnosti.

V roce 1915, v době, kdy se obor už vyučoval na několika vysokých školách a sociální pracovníci již dlouho prosazovali svébytnost své profese, pronesl na Národní konferenci charitativních a nápravných organizací v Chicagu Abraham Flexner slavnou přednášku pointovanou prohlášením, že sociální práce žádnou zvláštní profesí není, neboť nemá žádnou specifickou teorii (Matoušek, O. 2007, s. 9).

Současně ale již vznikaly teorie a metody sociální práce, které byly zachyceny v prvních dílech tehdejších průkopníků sociální práce. Byly jimi ve velké většině ženy. Snažily se zároveň o reformování politického systému své doby, prosazovaly ženská práva, bojovaly za svobodu rozhodování a rovnoprávnost, věnovaly se charitativní činnosti a současně pro tuto myšlenku dokázaly získat další lidi. Zařízení, která se specializovala na poskytování pomoci a podpory, se stala základním vzorem moderních sociálních zařízení.

Jestliže je do 20. století nazývána doba “moderní“, je třeba naši současnost nazývat dobou „postmoderní“. Odlišnost postmoderní doby je dána především rozvojem počítačové techniky, vědeckých pokroků a globalizací. Postmoderní doba přináší také docela nové problémy, kterým musí člověk čelit. Došlo například k rozpadu tradičního uspořádání společnosti, které se zakládalo na rodinných vazbách. Nyní je společnost značně individualizovaná, jedinec se orientuje zejména na výkon, dosažení pracovní pozice a společenské prestiže. Vznikají nové krize, zejména týkající se existenční podstaty lidí. V tomto směru vznikají nové příležitosti pro sociální práci, která se bude stále častěji potýkat s novými výzvami (Musil 2008, s. 65).

1.1 Sociální práce jako profese

Otázku, zda je sociální práce skutečně profesionální činností, za jakých podmínek se z ní profese stává a od kdy se o profesionalizaci sociální práce může hovořit, si pokládají sociální badatelé zhruba od meziválečných let dvacátého století. Další výzkumy byly prováděny v druhé polovině dvacátého století, byla provedena

řada mezinárodních srovnávacích výzkumů a byl také navržen teoretický model profesionality.

Cesta k profesionalizaci je možná tak, že propojuje vývoj teorie a růst sebeuvědomění pracovníků a praktické kroky, které bývají často vyvolány konflikty se společností. Ke konfliktům se společností zpravidla dochází v okamžiku, kdy se sociální pracovníci snaží dosáhnout reálných zlepšení a zabezpečení výkonu svého povolání, nebo zabránit tomu, aby nedošlo ke zhoršení jejich společenského postavení.

Podle Úlehly (2007, s. 9) je profesionální pomoc typická tím, že se dostává ke slovu tehdy, kdy selže neformální pomoc. Člověk v nesnázích nejprve hledá pomoc u své rodiny, přátel a známých, a když všechny tyto prostředky selžou, potom teprve vyhledává pomoc formálních organizací. Mají-li se profesionální pracovníci od laických pomocníků odlišit, musejí vědět, co je profesionální pomocí míněno. To znamená, že mají pro svůj pracovní postup vědecké vysvětlení, podložené teorií.

Matoušek a kol. (2001, s. 201) uvádí, že znalost teorií sociální práce přímo souvisí s profesionalizací oboru a vystupováním sociálních pracovníků jako kompetentních pracovníků, kteří jsou schopni poskytnout klientovi účinnou pomoc.

Sociální práce patří mezi tzv. pomáhající profese, jejichž podstatou je „práce s člověkem“, vztah mezi pracovníkem a klientem je založen na lidském porozumění. Není možné přesně změřit a vyjádřit v číslech míru efektivity pomoci klientovi v určitých případech, je těžké přesně vyjádřit, jak je užitečný rozhovor mezi klientem a pracovníkem, jaké účinnosti dosáhla slovně vyjádřená podpora a poskytovaná jistota. Prostředky k vyčíslení užitečnosti sociální práce jsou omezené, a proto vyžadují velkou míru společenské podpory.

Všeobecně je slovo profese chápáno jako vyjádření příslušnosti k určitému povolání. Profesionálem je nazýván člověk, který dané povolání vykonává, je v tomto oboru odborníkem a má v oboru zkušenosti podložené praxí.

K tomu, aby byli sociální pracovníci považováni společností za profesionály, jako například lékaři či právníci, je třeba vědomě naplnit kritéria profesionality, která jsou vyžadována od všech „profesionalizujících se profesí“.

Podle Ernesta Greenwooda profese musí splňovat následující znaky:

- disponování systematickou teorií
- být klienty uznávanou autoritou
- být komunitou uznávanou autoritou
- vytvořeným etickým kodexem

(Matoušek, O. 2003, s. 22, 39).

Společnost Carnegie Commission, která proslula aktivitami v oblasti vzdělávání, provedla dlouhodobé výzkumy koncepce profesionality. Mezi základní charakteristiky patří podle jejich závěrů následující body:

- Činí svá rozhodnutí pouze v zájmu klienta, neupřednostňuje vlastní zájmy
- Nezaujatost, odmítání morálních posudků v záležitostech potřeb klienta
- Nabízí klientovi představy o řešení jeho problému, současně požaduje od svých kolegů posouzení správnosti svého postupu
- Vytváří etické a profesionální standardy chování vůči klientům – etické kodexy
- Profesionálové vytvářejí profesní asociace, které definují kritéria přijetí, vzdělávací standardy, licenční nebo vstupní zkoušky, formy kariéry uvnitř profese a oblast pravomocí profese
- Mají specifické znalosti, nemají univerzální licenci být rádci mimo svůj obor
- Snaží se o dostupnost svých služeb, obvykle však nepřipouštějí inzerování nebo shánění klientů. Očekává se, že klient bude iniciovat kontakt, akceptovat rady a přijme služby, které jsou mu doporučovány.

(Jedlička a kol. 2004, s. 54-56).

Zákon o sociálních službách vymezuje jednotlivá pracovní zařazení pro povolání sociálního pracovníka. Sociální pracovník vykonává povolání v sociálních službách, podle zvláštních předpisů při pomoci v hmotné nouzi, v sociálně-právní ochraně dětí, ve školách a školských zařízeních, ve zdravotnických zařízeních, ve věznicích, v zařízeních pro zajištění cizinců a v azylových zařízeních.

Z hlediska povolání se může jednat například o pracovníka úseku péče v domově pro seniory, referenta oddělení sociálních dávek na Úřadě práce, pracovníka drogové prevence, kurátora pro dospělé nebo pro děti, pracovníka pedagogicko-psychologické poradny. Mohli bychom najít ještě další možnosti zaměstnání sociálních pracovníků.

Předpokladem pro práci sociálního pracovníka v České republice je dosažené vzdělání na úrovni vyššího odborného vzdělání (výstupní titul diplomovaný specialista), nebo vysokoškolského studia (absolvováním bakalářského studia získává akademický titul bakalář, absolvováním magisterského studia akademický titul magister). Požadavky ohledně vzdělání sociálního pracovníka jsou stanoveny zákonem č. 108/2006 Sb. o sociálních službách.

K tomu, aby byla splněna podmínka vzdělání pro sociální pracovníky, je třeba, aby zájemce absolvoval vyšší odbornou školu, nebo vysokou školu v oboru sociální práce. Pokud splňuje adept podmínku dosaženého věku a praxe v sociálních službách, postačuje pro splnění podmínky vzdělání absolvování akreditovaného kurzu sociální práce ve stanoveném rozsahu.

Vzdělání sociálního pracovníka musí splňovat požadavky, předepsané standardem Asociace vzdělavatelů v sociální práci (ASVP). Minimální standard vytváří ASVP od roku 1993. Jeho tvorba je dlouhodobým procesem, bere v úvahu připomínky škol, na kterých se sociální práci vyučuje a kriticky je zpracovává.

- ASVP navrhuje koncepci vyššího odborného, bakalářského a magisterského studia sociální práce
- pomaturitní studium (vyšší odborné, bakalářské) by mělo být průběžně přizpůsobováno situaci na trhu práce; vztah mezi teoretickou základnou a praxí musí být v rovnováze, aby absolventi získali především praktické znalosti a dovednosti
- znalosti z oboru psychologie, sociologie, práva, sociální politiky, filozofie, teorie řízení a výzkumné metodologie, komunikační a psychosociálně terapeutické dovednosti, organizační schopnosti a profesionální přehled o sociální problematice je v rozsahu dostatečném pro práci s klienty, manažerskou činnost minimálně na střední úrovni vedení, schopnosti provádění komunitní sociální práce (tím ovlivňovat sociální politiku) a aby se absolventi mohli věnovat výzkumné činnosti (Minimální standard vzdělávání v sociální práci ASVSP) (ASVSP 2011).

V současnosti existuje v oboru sociální práce více než sto teorií a teoretických konceptů. Tyto teorie vznikaly od počátku 20. století v důsledku rozvoje sociální

práce a diskuse mezi odborníky o způsobech provádění a užívání různých metod pro práci s klienty (Levická 2003, s. 2).

Znalost teorií je předpokladem pro výkon profesionální sociální práce. Sociální pracovníci při komunikaci mezi sebou užívají právě termínů z teorie, jsou pro ně vodítkem a jednotným návodem pro vykonávání praxe. Pokud by pomáhající pracovník vykonával svou činnost pouze na základě svých pocitů a domněnek a neměl dostatečnou oporu v teorii, mohl by svými rozhodnutími ohrozit klienty v důsledku nesprávně vedené pomoci.

Teoretická výbava čerpá ponejvíce z jiných vědních oblastí (např. z oboru psychologie, sociologie, pedagogiky, nebo právních věd). Sociální práce je však praktickým užitím přizpůsobuje a do jisté míry přetváří. Významným ukazatelem v tomto ohledu je specifické užití teorií, v případě sociální práce jsou totiž aplikované přímo na klienta a řešení jejich problémů.

Teorií sociální práce existuje mnoho a v konkrétních aspektech jsou dokonce protichůdné. Zavádění jediné teorie do praxe je obtížné, nalezení vhodných variací je otázkou dlouhodobé praxe (Navrátil, P. 2001, s. 25, 29).

Profesní kulturou se rozumí činnosti, které přispívají k rozvoji oboru, prostředí vhodné pro výměnu informací mezi pracovníky, vzájemnou diskuzi a vzdělávání. K tomuto účelu vznikla profesní organizace sociálních pracovníků, kterou je v ČR Společnost sociálních pracovníků České republiky (SSP ČR). Byla založena v roce 1990 jako dobrovolná organizace, sdružující členy aktivně se podílející na rozvoji sociální práce a zvyšování odborné úrovně sociální práce v praxi.

Společnost pokračuje v tradici Společnosti sociálních pracovníků ČR od roku 1991. K její činnosti je možné zmínit:

- usiluje o to, aby v oboru pracovali sociální pracovníci s příslušným odborným vzděláním, a podílí se na jejich dalším vzdělávání
- prosazuje etický kodex do práce sociálních pracovníků
- poskytuje svým členům odbornou poradenskou činnost
- aktivně spolupracuje s ostatními organizacemi působící v sociální oblasti (např. MPSV), vyjadřuje se ke koncepcím připravovaných právních předpisů v oblasti sociální práce
- navazuje a udržuje styky v oblasti mezinárodní sociální práce

- je členem Mezinárodní federace sociálních pracovníků
- zástupci SSP ČR působí v radě časopisu Sociální práce/Sociálna práca (Společnost sociálních pracovníků 2012)

Jak je výše uvedeno, za účelem výměny názorů mezi odborníky, prezentací nových poznatků a metod vydává Asociace vzdělavatelů v sociální práci časopis Sociální práce/Sociálna práca (vychází čtvrtletně).

Dalšími periodiky v oblasti sociální jsou například dvouměsíčník Sociální politika a sociální služby (vydává Výzkumný ústav práce a sociálních věcí), měsíčník Práce a sociální politika (vydavatelem je MPSV), čtvrtletník Sociální péče (vydává nakladatelství Ikaria) a internetový magazín Sociální revue (Sociální revue 2009).

Součástí profesní kultury různých oborů jsou etické kodexy, neboli kodifikovaná závazná pravidla jednání pracovníků a nařízení pro jejich vystupování na veřejnosti.

Vzorem pro etický kodex sociálních pracovníků v České republice se stal etický kodex, vydaný americkou Národní asociací sociálních pracovníků v roce 1983. Dělí se na části, které předepisují normy profesionálního vystupování, zodpovědnosti vůči klientele a vůči kolegům, upravují vztah vůči zaměstnavatelům, vůči profesi a společnosti (Řezníček, I. 1994, s. 59).

Etický kodex sociálních pracovníků ČR byl schválen plénem Společnosti sociálních pracovníků ČR dne 19. 5. 2006 a nabyl účinnosti dne 20. 5. 2006. V úvodní části jsou charakterizovány etické zásady sociální práce, dále jsou vymezena pravidla chování sociálního pracovníka ve vztahu ke klientovi, ve vztahu ke kolegům, ve vztahu ke svému povolání a odbornosti a ve vztahu ke společnosti. V závěru naznačuje možnosti řešení etických problémů a problémových situací (Etický kodex Společnosti sociálních pracovníků ČR 2012).

1.2 Kompetence sociálních pracovníků

Pojem kompetence můžeme vysvětlit jako schopnost, dovednost, souhrn vlastností a předpokladů k tomu, aby sociální pracovník vykonával své povolání. Kompetence získává během své praxe a prostřednictvím profesního studia.

Z. Havrdová (1999, s. 43-48) vytvořila ucelený přehled kompetencí pracovníka v sociální práci a uspořádala je do několika kategorií. Základem pro definici jednotlivých kompetencí sloužil dokument britské Ústřední rady pro vzdělávání a trénink v sociální práci. Vymezení jednotlivých kompetencí přizpůsobila českému prostředí a našim zvyklostem. Vytvořila tak charakteristiku českého pracovníka v sociální práci.

Soustava kompetencí je souborem jednotlivých vymezení, určených charakteristikou úkonů a činností, způsobů jednání sociálního pracovníka v jeho praxi a souhrnem etických zásad pro sociální práci.

Ucelenou soustavu kompetencí tvoří šest základních kategorií:

- rozvíjet účinnou komunikaci
- orientovat se a plánovat postup
- podporovat a pomáhat k soběstačnosti
- zasahovat a poskytovat služby
- přispívat k práci organizace
- odborně růst

Pro práci sociálního pracovníka jsou uvedené kompetence nezbytné. Pokud by takový pracovník některou z kompetencí postrádal, na jeho práci by se to jistě projevilo tím, že by jeho jednání bylo nepřesvědčivé, nebo dokonce nesprávné. Kompetence sociálního pracovníka získává prostřednictvím studia, odbornou přípravou a vykonávanou praxí.

K úspěšnému získávání kompetencí je potřeba, aby byl sociální pracovník dostatečně osobnostně vybaven. Například kompetenci „Rozvíjet účinnou komunikaci“ těžko získá člověk, který je chováním odtažitý, uzavřený a málomluvný. Sociální pracovník by měl mít rovněž chuť k dalšímu vzdělávání a seberozvoji. V neposlední řadě je důležitá schopnost empatie a sociálního citění.

Vztah pracovníka ke klientovi a schopnost navázání lidského vztahu je základním předpokladem úspěšné sociální práce. Součástí etického kodexu sociálních pracovníků je formulace, že pracovník nesmí být ve vztahu ke klientovi negativně ovlivněn věkem, pohlavím, barvou pleti, náboženským vyznáním, politickými názory, sexuální orientací, atd. Jak uvádí Kopřiva (2006, s. 91) může dojít k situaci, kdy se pracovník nedokáže přenést přes své přesvědčení a nedokáže

ke klientovi nalézt cestu. V tom případě by měl být pracovník vnímavý ke svým pocitům, nevyčítat si své postoje a prostřednictvím sebereflexe a supervize napomoci změně současného stavu k lepšímu.

Sociální práce vykazuje všechny znaky profese, kterými jsou především: systematická příprava a vzdělávání, teoretická základna, existence profesní kultury a etický kodex. Naplnění jednotlivých profesních znaků je předpokladem pro to, aby byl určitý obor činnosti považován a uznáván profesí.

Efektivitu a přínos sociální práce pro společnost nelze přesně vyčíslit ve formě výkazů a ekonomických statistik, proto je nezbytným předpokladem pro sociální práci společenská podpora.

2 Školská sociální práce

Cílem následující kapitoly je popsat obor školské sociální práce, definovat zaměření oboru školské sociální práce, přiblížit historii tohoto oboru, vymežit rozsah školské sociální práce v zahraničí a ve vybraných zemích, přiblížit současnou situaci v problematice školství a sociální práce v České republice.

Školská sociální práce se počala vyvíjet na vybraných školách v USA počátkem 20. století. Předmětem školské sociální práce nejsou pouze přesně vymezené činnosti, ale pod tímto označením se sdružuje celá řada přístupů, které se vztahují k práci ve škole, práci s žáky a jejich rodinami, řešení sociální problematiky ve škole a školství, krizové intervenci a poradenství. V evropském prostředí jsou počátky školské sociální práce vysledovány v období kolem roku 1970, především v německy mluvících zemích. Školská sociální práce ve svých začátcích byla považována za rozšíření sociální pedagogiky a vzdělávání, které bylo na školách aplikováno.

Definicí školské sociální práce by mohlo nejlépe vystihovat tvrzení, že je to soubor činností a aktivit, které pomáhají redukovat nedorozumění a konflikty mezi žáky, učiteli a rodiči, které vznikají v rámci školy. Školská sociální práce využívá ke své činnosti metod sociální práce (School Social Work 2012).

Zájemce o informace z oboru školské sociální práce nalezne potřebné údaje z mezinárodního internetového portálu školské sociální práce „International Network for School Social Work“. Portál zprostředkovává informace o školské sociální práci v různých zemích a zprostředkovává potřebné kontakty příslušným národním asociacím školské sociální práce. Zde také nalezneme charakteristiku školského sociálního pracovníka jako profesionála sociální práce, který pomáhá dětem se školní docházkou a úspěšným studiem (International Network for School Social Work 2012).

2.1 Praxe školské sociální práce ve vybraných zemích světa

V České republice je školská sociální práce dosud neznámá. V zahraničí školští sociální pracovníci pracují a fungují jako prostředník mezi školou, rodinou, pedagogickou poradnou, sociálními kurátory a žákem. Podle údajů z Mezinárodního webu pro školskou sociální práci je školská sociální práce hlášena ze 43 zemí světa: Argentiny, Rakouska, Austrálie, Baham, Kanady, Číny, Dánska, Estonska, Finska, Francie, Německa, Ghany, Hong Kongu (Hong Kong je speciální čínskou oblastí),

Maďarska, Islandu, Indie, Japonska, Korey, Litvy, Lotyšska, Lichtenštejnska, Lucemburska, Makedonie, Malty, Mauricia, Mongolska, Nizozemí, Nového Zélandu, Norska, Pákistánu, Polska, Ruska, Saudské Arábie, Singapuru, Slovenska, Srí Lanky, Švédsko, Švýcarska, Tajvanu, Spojených Arabských Emirátů, Velké Británie, USA, Vietnamu (International Network for School Social Work 2012).

Výše uvedený výčet zemí, ve kterých školská sociální práce funguje, tvoří nepřímý důkaz o tom, že je práce školských sociálních pracovníků prospěšná a osvědčila se zlepšením podmínek školního prostředí – např. úbytkem negativních jevů v chování žáků, zlepšením vztahů mezi žáky ve třídě, zvýšením zájmu rodiny o školní záležitosti. Práce školních sociálních pracovníků v jednotlivých zemích je v základních znacích shodná, odlišuje se v detailním zaměření, a to podle místních podmínek a potřeb. Například v USA bude pravděpodobně školní sociální pracovník řešit vztahové problémy mezi vrstevníky v třídním kolektivu (z důvodu rozmanité etnické příslušnosti žáků), v africké Ghaně bude nejspíše potřeba zajistit potřebnou materiální podporu pro školní mládež.

Uvedené příklady činnosti školních sociálních pracovníků znázorňují záměrně dva protiklady, které slouží jako příklad rozmanité činnosti v tomto oboru. Dalším příkladem školské sociální práce ve světě jsou níže uvedené země. Údaje jsou převzaty z internetového zpravodaje pro školskou sociální práci, který vydává International Network for School Social Work (Huxtable, M., 2012). Poskytuje přehled o tom, jak dlouho se školská sociální práce praktikuje, kolik sociálních pracovníků v oboru školství působí a jakým způsobem se školní sociální práce provádí.

Čína

Oficiální odhady o populaci v Číně z roku 2011 uvádějí číslo 1 347 350 000. Služby školních sociálních pracovníků započaly zhruba od r. 1990. Činnost provozují nevládní organizace v různých regionech země. Přesné informace o počtu školních sociálních pracovníků jsou k dispozici pouze u několika oblastí, proto se jejich počet odhaduje podle počtu škol a počtu obyvatel v jednotlivých krajích. Odhad činí okolo 1000 školních sociálních pracovníků. Hodně sociálních studijních zařízení nyní provozuje ambulantní zařízení, nebo je činných ve speciálních školních programech, které provozují ve spolupráci s vládními organizacemi (např. aktivity proti šikaně).

Švýcarsko

Počet obyvatel v roce 2011 byl 7,655,628. Úředními jazyky jsou němčina, francouzština a italština. Ve francouzsky mluvící části Švýcarska se začalo se školní sociální prací po roce 1970 a v německy mluvící oblasti po roce 1990. Nyní v školském systému pracuje zhruba 600 školských sociálních pracovníků. V některých oblastech patří školská sociální práce pod sociální odbory, v některých částech Švýcarska jsou školští sociální pracovníci zaměstnání přímo ve škole, nebo na odborech školství. Zástupci uvedených dvou resortů se dělí o odpovědnost. Ve Švýcarsku je to služba mládeži, která zaznamenala nejrychlejší nárůst. Většinou má školský sociální pracovník svou kancelář přímo ve škole, takže může žáky denně vídat a být s nimi v kontaktu.

Švédsko

Počet obyvatel 9,103,788. Školní sociální práce je dobře zavedena. Začalo se s ní v období po roce 1950 a nyní zde pracuje 1500 – 2000 „školních kurátorů“. Náplň jejich práce je široká škála činností, a zaměstnává je přímo škola, nebo okres. Švédská asociace školských sociálních pracovníků podporuje školské sociální pracovníky tím, že jim poskytuje informace, umožňuje další vzdělávání a zprostředkovává spolupráci mezi dalšími pracovními skupinami a ostatními souvztažnými organizacemi (Huxtable, M., 2012).

2.2 Prostředí školy

Škola je vzdělávací zařízení, které dítě začne navštěvovat po ukončení docházky do mateřské školy. Obecně začíná školní docházku dítě ve věku 6 let. Délka základní školní docházky je 9 let. Pro dítě se stává prostředí školy od počátku jeho školní docházky přirozeným prostředím, stráví zde většinu svého času (při výuce, ve školní družině, nebo v rámci školních kroužků).

Faktorem, který významně ovlivňuje školní fungování žáků ve škole, je klima školy a klima třídy. Požadavek na pedagogické pracovníky v tomto směru je velký. Po učitelích je vyžadováno, aby se nevěnovali pouze zvyšování vědomostní úrovně žáků, ale aby věnovali rovněž pozornost vytváření vyváženého harmonického prostředí školy. Existuje celá řada činitelů, které významně ovlivňují činnosti žáků a jejich studijní výsledky. Tyto prvky jsou právě nedocenené v reálné výchovně-vzdělávací praxi, často se považují za samozřejmé, nebo méně důležité. Jistě není

potřeba zdůrazňovat, že máme na dnešní mládež mnoho požadavků. Žáci od rodičů i od učitelů poslouchají, že se mají dobře učit, aby se v životě úspěšně uplatnili. Ve škole se na ně zvyšují nároky, jejich úspěšnost vidíme především v tom, jak zvládají učivo, jak stačí plnit požadavky školy. Samozřejmě proti tomu nelze nic namítat. Úloha školy spočívá v tom, že připravuje mladé lidi tak, aby se bez problémů zařadili do života a práce společnosti.

Při splnění těchto všech nároků bychom měli mít na zřeteli, aby škola nebyla jen místem získávání vědomostí, ale také místem, ve kterém se žák dobře a příjemně cítí, místem, které mu vytváří i dobré citové zázemí pro jeho studium (Petlák, E., 2006, s. 9, 10).

Náplní práce školského sociálního pracovníka by se stalo mimo jiné také ovlivňování klimatu třídy tak, aby vzniklo harmonické prostředí bez tvorby konfliktů. Nyní je tato práce záležitostí zejména třídních učitelů a dalších pedagogických pracovníků školy. Třídní učitel stráví se svými žáky nejvíce času, nejlépe zná silné a slabé stránky svých žáků a dokáže odhadnout, jak se budou v určitých situacích chovat. Klima třídy může ovlivňovat například tím, že upravuje zasedací pořádek ve třídě, motivuje žáky k aktivní účasti na výuce, podporuje týmovou spolupráci a rozhodování o třídních záležitostech.

Činnost školského sociálního pracovníka ohledně klimatu třídy a školy by byla přínosná zejména proto, že pracovník by přinesl do oblasti školství svůj podíl zkušeností a vzdělání z profese sociální práce. Ke zvýšení účinnosti práce na klimatu školní třídy by přispěly znalosti ŠSP o fungování sociálních skupin, jejich vývoji a dynamice. Sociální pracovník zpravidla ihned postřehne, kterým jednotlivcům je potřeba věnovat více pozornosti z důvodu jejich specifického znevýhodnění, je schopen pracovat s nimi a jejich rodinou za použití metod sociální práce. Spolupráce s třídním učitelem a dalšími pedagogy, kteří se účastní výuky ve třídě, by byla nezbytná. Úkolem sociálního pracovníka by bylo vypracování návrhu na intervence ve třídě, předání návrhu třídnímu učiteli či jinému odbornému pedagogickému pracovníkovi k jeho posouzení a realizaci.

Školský sociální pracovník upravuje celkové klima školy tím, že školu navenek dobře prezentuje, vytváří informační materiály pro veřejnost a rodiče, zpracovává informativní zprávy pro zřizovatele škol, organizuje volnočasové a vzdělávací akce.

Tím, že školu navenek zviditelňuje a dostává do povědomí veřejnosti, dává žákům i pedagogům dobrý pocit z vykonané práce a chuť do další činnosti na pozvednutí úrovně školy. Vytváření dobré pracovní atmosféry ve škole podporuje udržení kvalitních vzájemných vztahů mezi pracovníky školy, pozitivnímu naladění pro výuku a vztahu k žákům, a tím i k vybudování dobrého klimatu ve škole.

2.3 Odborní pracovníci ve školství

Pracovníci ve školství se rozumí osoby, na které se vztahuje vymezení zákona o pedagogických pracovnících (zákon 563/2004 Sb.). Jsou jimi pracovníci, kteří vykonávají vyučující, výchovnou, speciálně-pedagogickou činnost, kterou přímo působí na vzdělávaného. Mezi pedagogické pracovníky podle zákona o pedagogických pracovnících zařazujeme:

- učitele,
- vychovatele
- speciální pedagogy
- psychology
- pedagogy volného času
- asistenty pedagoga
- trenéry
- vedoucí pedagogické pracovníky

(msmt.cz 2012)

Podle vymezení ze zákona tedy nelze mezi pedagogické pracovníky zařadit sociální pracovníky. Sociální služby jsou vymezeny zákonem o sociálních službách č. 108/2006 Sb. Práce sociálního pracovníka ve škole probíhá dosud výhradně prostřednictvím pracovníků OSPOD.

Pedagogičtí pracovníci pracují přímou formou s dítětem – vyučují žáky, usměrňují je výchovně a vedou je ke smysluplnému využívání volného času. Mají další povinnosti, vyplývající například z vedení školní administrativy a povinnosti dalšího vzdělávání, nebo vykonávání dalších funkcí ve škole mimo svůj úvazek (práce pracovníka primární prevence, protidrogového koordinátora, výchovného poradce, atd.). V devadesátých letech minulého století byla zřízena funkce asistenta učitele, který má pomáhat dětem z etnicky rozdílných rodin. Tato funkce je ovšem na většině škol naplňována pouze formálně, protože asistent by měl být placen

z rozpočtu školy a vzhledem k omezeným finančním prostředkům by škole nezbývalo na platy učitelů. Někde je však asistent využíván intenzivně, dokonce navštěvuje rodiny žáků. Pomáhá zprostředkovávat rodičům kontakt se školou, zúčastňuje se výuky a sleduje, co se jim během výuky daří a co méně. V době mimo vyučování s žáky procvičuje učivo, které se jim během vyučování nepodařilo zvládnout (Matoušek a kol. 2005, s. 273).

Třídní učitelé své žáky velice dobře znají, kromě rodičů pravděpodobně nejlépe. Stráví s nimi nejvíce času a zpravidla rychle dokáže vypořádat případné změny v chování dětí a odhalit problémy, které je tíží. Spolupracují s rodiči žáka, informují je o výsledcích dítěte ve škole a navrhnou potřebná výchovná opatření.

V případě, že pedagogický pracovník zaznamená u žáka změnu chování, neobvyklé chování či přímo negativní projevy, je povinen učinit příslušné kroky pro řešení situace.

Pokud jde o kázeňské přestupky menšího rozsahu, je schopen záležitost řešit sám v rámci školy a informuje rodiče žáka. U rozsáhlejších problémů je třeba, aby vyžádal spolupráci dalších příslušných orgánů (OSPOD, pracovníků PPP, policie ČR).

2.4 Poradenská zařízení

Činnost poradenských zařízení se řídí vyhláškou 75/2005 Sb. (novelizována vyhláškou 116/2011 Sb.) o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.

V této práci se poradenskými zařízeními rozumí zařízení, která zajišťují poradenskou činnost v oblasti školství a vzdělávání. Konkrétními příklady jsou pedagogicko-psychologické poradny.

Poradenské a preventivní služby a pomoc při vzdělávání jsou součástí podpůrných systémů, působících v regionálním školství. Služby mj. přispívají a napomáhají k následujícím bodům:

- vytváření vhodných podmínek pro zdravý vývoj dítěte před započítím a v průběhu vzdělávání
- naplňování potřeb a rozvíjení schopností, dovedností a zájmů žáka

- prevencí a řešení výukových a výchovných obtíží, sociálně patologických jevů (především šikany a agresivního chování, zneužívání návykových látek) a dalších problémů souvisejících se vzděláváním.

(Jedlička a kol. 2004, s. 283, 284)

Zaměstnanci školských poradenských zařízení jsou zpravidla pracovníci odborně vzdělaní v oboru psychologie a speciální pedagogiky, ovládající různé techniky psychologické diagnostiky a práce s klienty. Zaměřují na práci s dětmi, mládeží a s rodinou.

Žákům je doporučena návštěva poradenského pracoviště v případě, že se rozhodují o vhodnosti navazujícího studia, nebo potřebují vyřešit problémy, související se školní docházkou a učením (a řešení problémů přesahuje možnosti a kompetence školních pracovníků). Ve spolupráci školy a poradenských zařízení jsou organizovány nejrůznější preventivní programy a přednášky, které jsou zaměřeny na předcházení patologickým jevům u školní mládeže.

Sociální pracovník v poradně zpravidla přichází jako první do kontaktu s žadatelem o službu. Provádí první rozhovor s klienty, kteří přicházejí do poradenského zařízení. Po úvodním rozhovoru se sociálním pracovníkem pracuje na případu klienta doporučený psycholog či speciální pedagog.

Úkolem sociálního pracovníka je dále udržovat vztah s klienty a subjekty poradenského zásahu. O zahájení, průběhu a ukončení poradenského procesu vyhotovuje písemnou zprávu.

Sociální pracovníci poradenských zařízení jsou především odborně vzdělaní v oboru sociální práce. O zákonných požadavcích na úroveň sociálních pracovníků je pojednáno v kapitole 1 Sociální práce. Jejich práce se řídí zákonem o sociálních službách.

Sociální pracovník provádí sociální šetření v přirozeném prostředí žáka (zpravidla v rodinném prostředí) za účelem stanovení, zda se jedná o žáka se sociálním znevýhodněním. Takovému žákovi je na doporučení školského poradenského zařízení poskytnuta určitá forma podpůrného opatření.

Podle nařízení vyhlášky 73/2005 Sb. o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, je

poradenské zařízení povinno sledovat a dvakrát ročně vyhodnocovat dodržování postupů a opatření, stanovených v IVP a v případě nedodržování stanovených opatření informovat ředitele školy. Vyhodnocování dodržení IVP, sledování zákonných lhůt pro přezkum a hlášení, patří mezi pracovní aktivity sociálních pracovníků. Sociální pracovníci PPP přijímají nové zakázky pro zařízení a předávají je jednotlivým řešitelům, což jsou pracovníci poradny – psychologové, nebo speciální pedagogové.

Závěrem kapitoly o školské sociální práci můžeme říci, že školská sociální práce jako samostatný obor se začala vyvíjet na počátku 20. století v USA, v evropských zemích později, zhruba v 70. letech minulého století. V současné době funguje ve 43 zemích světa, práce školských sociálních pracovníků se osvědčuje ve zlepšení studijních výsledků žáků a úbytkem negativních projevů chování ve školách. Školští sociální pracovníci tvoří prostředníka mezi žáky, pedagogy, rodinou a dalšími institucemi. Koordinují činnost příslušných subjektů tak, aby bylo dosaženo optimálního výsledku pro školu a žáky, využívá svých odborných znalostí sociální práce a pracuje pomocí metod sociální práce.

V ČR probíhá řešení školních problémů žáků prostřednictvím spolupracujících složek: sociálních pracovníků OSPOD, poradenských pracovníků PPP a učitelů.

Sociální pracovníci v poradenských zařízeních nezasahují přímo do řešení školských problémů, zpravidla vykonávají v PPP administrativní činnosti a úlohu zprostředkovatele mezi školou a poradenskými pracovníky.

3 Podmínky pro etablování pozice školské sociální práce

Následující kapitola představuje současné problémy dětí a mládeže, které zasahují do školní oblasti, bariéry a překážky, bránící zavedení nové pozice školského sociálního pracovníka a argumenty ve prospěch zavedení ŠSP.

Školská sociální práce je v ČR nepříliš známým pojmem. O náplni práce školského sociálního pracovníka nemají zaměstnanci ve školství, a dokonce sami sociální pracovníci, prakticky žádnou představu. Je tomu tak proto, že informace o tomto oboru nejsou v českém prostředí dostatečně prezentovány.

Protože pracovníci ve školství nemají dostatečné informace o práci školského sociálního pracovníka a účelu jeho práce, nemají zájem o zavedení nové pozice do existujícího systémového uspořádání školství. Pracovníci ve školství jsou toho názoru, že pokud by dosavadní systém spolupráce bezchybně fungoval, tak není potřeba uvažovat o nové pracovní pozici.

Významným faktorem pro budoucí existenci ŠSP je zajištění finančních prostředků pro tento nový obor. V současnosti je financování sektoru školství problematické a vytvořením další pracovní pozice v tomto sektoru se zaměstnanci školských zařízení cítí být ohroženi, protože nové pracovní místo by znamenalo potřebu dalších finančních nákladů.

Pro ustavení ŠSP hovoří skutečnost, že mezi školní mládeží narůstá problémové chování, které je nutné řešit. Školští pracovníci se v současné době musejí vyrovnávat s novými jevy, které přináší moderní doba. Například závislost na technických zařízeních, nebo konzumní způsob života.

Je užitečné nahlédnout na problém zavedení nového prvku do školství systémovou perspektivou. Systémový přístup je teorií poznání, která je založena na odmítnutí expertního postoje. Základem systémové práce je podporování komunikace mezi jednotlivými prvky systému, podněcování systému k činnosti a posuzování reality z pohledu rozmanitých souvislostí.

Systém je kompetentní, nelze jej libovolně měnit zvenku a nese si vše potřebné ke svému rozvoji sám v sobě. Systémová práce tedy spočívá v podněcování, inspiraci a pomoci systému, aby chtěl odhalovat své zdroje, rozšiřovat obzory a změnil se. Mezi prvky systému existují pevné vazby, které zajišťují jeho funkci. Systém se

brání zavedení nového prvku, který by ustálené vazby narušil, a tím ohrozil jeho fungování.

V případě, že chceme provést změnu systému, je nutné měnit také další subsystemy s ním související. Těmi jsou v případě školy například další organizace související se školou, rodina, žáci, pracovníci školy. Dodávat jakoukoli intervenci zvenčí je velice neefektivní. Systémový přístup doporučuje připojovat se k systému, stát se jeho novou součástí, a tímto způsobem ho změnit (poradenstvi.net 2013).

Důvody pro zavedení školské sociální práce bychom našli zejména v oblasti vytváření zdravého sociálního prostředí ve škole a preventivním působení ohledně rizikového chování mládeže. Sociální pracovník je teoreticky vybavený profesionál, který dokáže ovlivňovat okolí pomocí metod sociální práce (vytváření sociálně spravedlivého prostředí, stimulace účinné komunikace, práce s rodinou a sociální sítí). V pracovní náplni ŠSP bychom mohli nalézt úroveň primární prevence (směřující ke všem žákům školy), sekundární prevence (zaměřené na tzv. ohrožené žáky) a terciární prevence (pomoc při řešení již vzniklých problémů). V rámci těchto preventivních programů by ŠSP například zachycoval počáteční problémy žáků pomocí včasné diagnostiky, provozoval vyhledávací činnost žáků v hmotné a sociální nouzi, poskytoval sociální poradenství, podporoval multikulturní prostředí ve škole (Matulayová, T., Matulayová, N., 2006, s. 102-104).

Závěrem kapitoly můžeme konstatovat, že ohledně možnosti etablování pozice ŠSP v resortu školství jsou hlasy pro i proti. Pro zavedení ŠSP hovoří fakt, že se na školách zvýšil výskyt negativních jevů, které škola není schopna vlastními silami řešit. Proti ustanovení ŠSP hovoří především nedostatek financí v resortu školství, dále školní problémy žáků a problémy učitelů.

Prostředí školy je možné posuzovat jako svébytný systém, který disponuje vlastními pevnými vazbami mezi jednotlivými subsystemy. Možností, jak systém změnit, je přiblížit se systému, navázat s ním úspěšnou komunikaci a stát se tak jeho součástí.

EMPIRICKÁ ČÁST

Tato část bakalářské práce popisuje fázi výzkumu a prezentuje data, která byla výzkumem získána. Tato část práce je rozčleněna do čtyř kapitol. Zabývají se představením výzkumu a popisem jeho průběhu. Následuje interpretace získaných dat, shrnutí teoretických poznatků a navrhovaná doporučení pro další praxi.

4 Projekt výzkumu

Prvotní impulz k provedení vzešel od členů vedení Katedry sociálních studií a speciální pedagogiky na Technické univerzitě v Liberci. Pod vedením doc. Matulayové, za obor sociální práce, a doc. Pešatové, za obor speciální pedagogiky, se zformoval se výzkumný tým, který se skládal z pracovníků katedry, studentů sociální práce a speciální pedagogiky a externích pracovníků. Katedra KSS TUL poskytla technické zázemí a know-how pro uskutečnění vědeckého výzkumu. Studentům byly poskytnuty teoretické materiály a dotazník ŠSP.

Před samotným výzkumem byl proveden předvýzkum. Účelem předvýzkumu bylo na zkušebním vzorku otestovat výzkumný nástroj, kterým byl dotazník. Získaná data prostřednictvím předvýzkumu posloužila k úpravě dotazníku a dalšímu postupu ve výzkumu.

Po provedení předvýzkumu následoval sběr dat, který probíhal v období 3 týdnů. Data byla shromážděna na jednotné pracoviště KSS a vyhodnocena prostřednictvím PC softwaru pro výzkum.

Základní soubor tvořily dospělé osoby, které jsou zaměstnány v oboru školství na území Libereckého kraje. Výběrový vzorek tvoří 51 osob. Vzorek je rozdělen na skupiny po 17 členech. Skupinu tvoří poradenští pracovníci, pedagogičtí pracovníci a sociální pracovníci.

Složení výběrového souboru demonstruje níže uvedená tabulka a graf.

Tabulka 1: Struktura respondentů

Struktura respondentů	Muži	Ženy	Průměrný věk	Délka praxe v oboru	Dosažené vzdělání		
					Středoškolské s maturitou	Vysokoškolské 1. st. (Bc.)	Vysokoškolské 2. st. (Mgr., Ing.)
Poradenští pracovníci	2	15	46	20	0	2	15
Pedagogičtí pracovníci	1	16	50	27	3	0	14
Sociální pracovníci	1	16	41	26	12	4	1
Celkem školští pracovníci	4	47	46	24	15	6	30

Z výsledků v tabulce vyplývá, že v celkovém složení respondentů výrazně převažovaly ženy (z celkového počtu respondentů činí ženy 92%). Průměrný věk respondentů byl 46 let, nejvíce jich bylo vysokoškolsky vzdělaných v magisterském, nebo inženýrském studiu.

Graf 1: Struktura respondentů

Graf demonstruje složení respondentů. Ve skupině výrazně převažovaly ženy. Muži byli zastoupeni pouze 8%. Tento výsledek můžeme zevšeobecnit jako údaj, který svědčí o celkovém stavu rozložení poměru mužů a žen v našem školství, které je výrazně feminizováno.

4.1 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu bylo analyzovat možnosti etablování pozice školského a školního sociálního pracovníka v ČR. Možnosti etablování pozice ŠSP vplynuly z vyhodnocení dat, která byla získána výzkumným šetřením.

Výzkum byl zaměřen na zjištění podmínek pro vytvoření nové pozice ŠSP, na odhalení překážek, které brání zavedení ŠSP u nás, na formulování možné pracovní náplně ŠSP a zjištění, zda by činnost ŠSP přispěla k zlepšení školní výkonnosti žáků a lepšímu školnímu klimatu.

Výzkumné otázky

1. Deklarují pracovníci ve školství zavedení pozice školského sociálního pracovníka?
2. Jaké povinnosti a kompetence by měli mít školští sociální pracovníci?
3. V jakých oblastech problémů žáků by měli intervenovat školští sociální pracovníci?
4. Které činnosti a intervence školských sociálních pracovníků by mohly přispět ke školní úspěšnosti žáků?
5. S kterými cílovými skupinami by měl spolupracovat školský sociální pracovník?
6. Jaké jsou argumenty v prospěch etablování pracovní pozice školských sociálních pracovníků ze strany sociálních pracovníků ve školství?
7. Jaké podmínky by měly být splněné, aby mohla být etablovaná pracovní pozice školských sociálních pracovníků?
8. Které překážky brání etablování pracovní pozice školských sociálních pracovníků?

4.2 Použité metody

Pro výzkum byla použita kvantitativní metoda sběru dat. Kvantitativní metoda je založena na zjištění většího množství dat najednou, je zaměřen na větší skupinu respondentů.

Výzkumné šetření probíhalo způsobem distribuce dotazníku cílové skupině respondentů. Dotazník byl respondentům doručen tazatelkou osobně. Důraz byl kladen na provedení distribuce. Tazatelka se vždy respondentům představila, seznámila respondenty s předmětem a cílem výzkumu. Dotazované osoby byly ujištěny o anonymitě výzkumu. Sběr dat probíhal ve vybraných zařízeních na území Libereckého kraje.

Do skupiny poradenských zařízení byly vybrány pedagogicko-psychologické poradny a speciální pedagogická centra (psychologové, speciální pedagogové, sociální pracovníci), skupinu sociálních pracovníků tvoří pracovníci sociálních odborů městských úřadů (sociální péče, OSPOD), skupinu pedagogických

pracovníků tvoří zaměstnanci základních škol (učitelé, vedoucí pracovníci, speciální pedagogové).

5 Prezentace výzkumných zjištění

V následující části práce jsou prezentována data výzkumných zjištění. Z vyhodnocení dotazníku jsme získali data, která jsou výsledkem výzkumu a umožňují odpovědět na výzkumné otázky, které jsou formulovány výše.

Následující tabulka znázorňuje odpovědi respondentů na otázku, zda považují za žádoucí, aby se na vymezených problémech žáků v budoucnu podílel ŠSP. Respondenti se vyjadřovali k jednotlivým oblastem ano nebo ne. Ano znamenalo „měl by se podílet na řešení“, ne „neměl by se podílet na řešení“.

Tabulka 2: Hodnocení činností školského sociálního pracovníka

Považujete za žádoucí, aby se na řešení následujících problémů žáků podíleli i školní sociální pracovníci?	Poradenská pracovníci		Pedagogové		Sociální pracovníci		CELKEM Školští pracovníci	
	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne
Vývojové problémy	4	13	3	14	2	15	9	42
Neurotické problémy	3	14	3	14	2	15	8	43
Ponuchy učení	3	14	2	15	4	13	9	42
Problémy s učením vyplývající z odlišného jazykového a kulturního prostředí žáka	11	6	9	8	9	8	29	22
Problémy s učením vyplývající ze sociálně znevýhodněného prostředí žáka	12	5	15	2	10	7	37	14
Nepravidelná docházka do školy, opakované opožděné příchody, záškoláctví	10	7	15	2	9	8	34	17
Ponuchy chování	10	7	9	8	9	8	28	23
Problémové chování žáků ve vztahu k autoritám	11	6	9	8	8	9	28	23
Spory mezi žáky	9	8	7	10	7	10	23	28
Šikana, kyberšikana	12	5	10	7	9	8	31	20
Vytváření zdravého sociálního klimatu ve škole	11	6	9	8	10	7	30	21

Celkově se školští pracovníci vyjádřili, že by ŠSP měl řešit problémy, které vyplývají ze znevýhodněného sociálního prostředí žáka (73 %) a neměl by rozhodně řešit neurotické problémy žáků (84 %).

V další části dotazníku se respondenti opět vyslovovali ano nebo ne. Vyjadřovali se k představeným činnostem, které by mohl do budoucna ŠSP zajišťovat. Odpověď ano či ne odpověděla na to, zda se dotazovaní domnívají, že by uvedená činnost ŠSP přispěla ke zvýšení školní úspěšnosti žáků.

Tabulka 3: Názory respondentů na druhy činnosti školského sociálního pracovníka

Přispěly by ke zvýšení úspěšnosti žáků následující činnosti ŠSP? (ANO-přispěly by, NE-nepřispěly by)	Poradenští pracovníci		Pedagogové		Sociální pracovníci		CELKEM Školští pracovníci	
	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne
Včasná diagnostika ohrožení žáka	15	2	12	5	14	3	41	10
Vyhledávací činnost s cílem vyhledávání žáků v hmotné a sociální nouzi	15	2	14	3	16	1	45	6
Krizová intervence	13	4	15	2	15	2	43	8
Nápravná činnost, která představuje souhrn postupů na dosažení pozitivní změny v konání žáka s cílem zmírnit hmotnou nebo sociální nouzi	13	4	16	1	15	2	44	7
Sociální poradenství zaměřené na zjištění rozsahu a charakteru hmotné nebo sociální nouze, na zjištění příčin jejího vzniku, na poskytnutí informací o možnostech řešení a na usměrnění rodičů při volbě a uplatňování forem sociální pomoci	15	2	14	3	15	2	44	7
Sociální poradenství s cílem doporučit poskytnutí odborných poradenských služeb specializovanými institucemi rodičům a žákům	15	2	16	1	15	2	46	5
Vytváření rovných příležitostí ve vzdělávání pro žáky ze sociálně vyloučených skupin	14	3	14	3	14	3	42	9
Práce s rodiči žáků metodami sociální práce v kombinaci s metodami edukace dospělých	15	2	15	2	14	3	44	7
Školská a rodinná mediace	16	1	11	6	15	2	42	9
Spolupráce s vybranými institucemi při řešení individuálních případů	15	2	16	1	16	1	47	4
Podpora vytváření multikulturálního prostředí ve škole	16	1	15	2	14	3	45	6
Získávání zdrojů například projektovou činností či medializací	14	3	13	4	11	6	38	13
Komunikace s médii a jinými organizacemi v oblasti sociálních služeb s pověřením zřizovatele	17	0	16	1	17	0	50	1

Nejvíce respondentů se vyslovilo pro to, že by přispěla ke školní úspěšnosti žáků činnost ŠSP komunikace s médii a organizacemi v oblasti sociálních služeb s pověřením zřizovatele (98 %).

Následující tabulka vymezuje skupiny, se kterými by mohl ŠSP pracovat. Respondenti se vyslovili ano (měl by spolupracovat) nebo ne (neměl by spolupracovat).

Tabulka 4: Cílové skupiny a organizace školské sociální práce

S kterými cílovými skupinami by měl pracovat ŠSP ?	Poradenští pracovníci		Pedagogové		Sociální pracovníci		CELKEM Školští pracovníci	
	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne
S žáky	13	4	14	3	11	6	38	13
S rodiči	15	2	14	3	12	5	41	10
S učiteli	17	0	12	5	12	5	41	10
Se speciálními pedagogy	15	2	12	5	12	5	39	12
S asistenty učitelů	15	2	12	5	11	6	38	13
S psychology	16	1	13	4	11	6	40	11
Se sociálními pracovníky	15	2	14	3	12	5	41	10
S odděleními sociálně-právní ochrany	15	2	15	2	12	5	42	9
Se soudy	10	7	13	4	8	9	31	20
S policií	13	4	14	3	8	9	35	16
S organizacemi občanské společnosti: občanská sdružení, neziskové organizace, atd.	14	3	12	5	11	6	37	14
S církvemi	11	6	5	12	8	9	24	27

Nejvíce respondentů se vyslovilo pro spolupráci ŠSP s OSPOD (82 %), nejvíce záporných odpovědí bylo vysloveno na otázku spolupráce ŠSP s církvemi (53 %).

Odpovědi v této i následujících otázkách jsou na škálovací stupnici, tzn., že odpověď vyjadřuje intenzitu odpovědi. 1 znamená velmi důležité, 3 střední hodnotu, 5 absolutně nedůležité.

V následující tabulce dotazovaní označovali důležitost argumentů, které hovoří ve prospěch ustavení pozice ŠSP.

Tabulka 5: Argumenty ve prospěch ustavení pozice školského sociálního pracovníka

Seznam argumentů ve prospěch ustavení pozice ŠSP - za jak důležité je považujete ?	Poradenští pracovníci				
Důležitost (1 velmi důležité, 5 absolutně nedůležité)	1	2	3	4	5
Zvyšující se podíl žáků s poruchami učení	3	1	1	6	6
Zvyšující se podíl žáků s poruchami chování	3	6	6	2	0
Zvyšující se podíl žáků se specifickými vzdělávacími potřebami/zdravotně znevýhodnění	2	7	6	1	1
Zvyšující se podíl žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí	3	3	8	2	1
Zvyšující se podíl žáků z kulturně odlišného prostředí	8	2	5	2	0
Prohlubující se sociální nerovnost ve třídách	6	3	4	2	2
Zvyšující se riziko ohrožení morálního vývoje dětí a mládeže způsobené rozvojem informačně komunikačních technologií (Internet, Facebook)	6	2	6	2	1
Zvyšující se riziko ohrožení morálního vývoje dětí a mládeže konzumním životním stylem	3	6	6	2	0
Přetíženost učitelů	4	1	10	1	1
Nedostatek asistentů učitelů	8	3	3	1	2
Nedostatek školních speciálních pedagogů zaměstnaných na úvazek ve školách	5	3	2	2	5
Rostoucí potřeba spolupráce se sociálními pracovníky OSPOD	10	3	3	0	1
Rostoucí výskyt sociálně-patologických jevů ve škole	8	1	5	2	1

Nejvíce respondentů z řad poradenských pracovníků se vyjádřilo tak, že roste potřeba spolupráce se sociálními pracovníky OSPOD (59 %). Tato potřeba vychází pravděpodobně z potřeby komunikace profesionála s profesionálem na stejné úrovni, tj. sociálního pracovníka a sociálního pracovníka.

Tabulka 6: Argumenty ve prospěch ustavení pozice školského sociálního pracovníka

Seznam argumentů ve prospěch ustavení pozice ŠSP - za jak důležité je považujete ?	Pedagogičtí pracovníci				
Důležitost (1 velmi důležité, 5 absolutně nedůležité)	1	2	3	4	5
Zvyšující se podíl žáků s poruchami učení	6	5	5	0	1
Zvyšující se podíl žáků s poruchami chování	7	2	6	0	2
Zvyšující se podíl žáků se specifickými vzdělávacími potřebami/zdravotně znevýhodnění	6	6	3	2	0
Zvyšující se podíl žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí	5	4	6	1	1
Zvyšující se podíl žáků z kulturně odlišného prostředí	8	3	6	0	0
Prohlubující se sociální nerovnost ve třídách	3	4	6	2	2
Zvyšující se riziko ohrožení morálního vývoje dětí a mládeže způsobené rozvojem informačně komunikačních technologií (Internet, Facebook)	4	6	4	2	1
Zvyšující se riziko ohrožení morálního vývoje dětí a mládeže konzumním životním stylem	7	6	2	0	2
Přetíženost učitelů	3	4	4	2	4
Nedostatek asistentů učitelů	5	5	4	2	1
Nedostatek školních speciálních pedagogů zaměstnaných na úvazek ve školách	4	6	4	2	1
Rostoucí potřeba spolupráce se sociálními pracovníky OSPOD	3	10	3	1	0
Rostoucí výskyt sociálně-patologických jevů ve škole	3	7	6	1	0

Skupina pedagogických pracovníků se vyslovila rovněž pro argument rostoucí potřeby spolupráce s pracovníky OSPOD (59 %). Předložené argumenty považovali všeobecně za důležité, neboť ve škále 4 a 5 se vyslovili 2 a méně respondentů (méně než 18 %).

V případech vykazování nulové hodnoty u ukazatelů „absolutně nedůležité“ pro hodnocení argumentů zvyšující se podíl žáků z kulturně odlišného prostředí, rostoucí potřeba spolupráce se sociálními pracovníky OSPOD a rostoucí výskyt sociálně-patologických jevů ve škole značí, že dotazovaní tyto argumenty pokládají za důležité.

Tabulka 7: Argumenty ve prospěch ustavení pozice školského sociálního pracovníka

Seznam argumentů ve prospěch ustavení pozice ŠSP - za jak důležité je považujete ?	Sociální pracovníci				
Důležitost (1 velmi důležité, 5 absolutně nedůležité)	1	2	3	4	5
Zvyšující se podíl žáků s poruchami učení	6	1	3	3	4
Zvyšující se podíl žáků s poruchami chování	3	3	4	3	4
Zvyšující se podíl žáků se specifickými vzdělávacími potřebami/zdravotně znevýhodnění	4	2	4	3	4
Zvyšující se podíl žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí	5	3	3	2	4
Zvyšující se podíl žáků z kulturně odlišného prostředí	5	4	2	2	4
Prohlubující se sociální nerovnost ve třídách	6	3	1	3	4
Zvyšující se riziko ohrožení morálního vývoje dětí a mládeže způsobené rozvojem informačně komunikačních technologií (Internet, Facebook)	2	1	9	1	4
Zvyšující se riziko ohrožení morálního vývoje dětí a mládeže konzumním životním stylem	2	2	8	2	3
Přetíženost učitelů	3	1	6	2	5
Nedostatek asistentů učitelů	1	3	6	2	5
Nedostatek školních speciálních pedagogů zaměstnaných na úvazek ve školách	2	2	5	2	6
rostoucí potřeba spolupráce se sociálními pracovníky OSPOD	2	4	6	2	3
Rostoucí výskyt sociálně-patologických jevů ve škole	2	5	3	2	5

Sociální pracovníci považují za podstatný argument ve prospěch ŠSP zvyšující se riziko ohrožení morálního vývoje dětí rozvojem informačně komunikačních technologií (Facebook, Internet). Dotazovaní se tak vyjádřili v počtu 9 osob (53 %) v pásmu střední hodnoty.

Skupina sociálních pracovníků odpovídala vcelku nevyhraněně, odpovědi jsou téměř rovnoměrně rozptýleny do celé hodnotící stupnice. K žádnému argumentu není přiřazena nulová hodnota. To svědčí o různorodosti názorů ve skupině sociálních pracovníků na argumenty ve prospěch ŠSP.

Tabulka 8: Argumenty ve prospěch ustavení školského sociálního pracovníka

Seznam argumentů ve prospěch ustavení pozice ŠSP - za jak důležité je považujete ?	Školští pracovníci CELKEM				
	1	2	3	4	5
Důležitost (1 velmi důležité, 5 absolutně nedůležité)					
Zvyšující se podíl žáků s poruchami učení	15	7	9	9	11
Zvyšující se podíl žáků s poruchami chování	13	11	16	5	6
Zvyšující se podíl žáků se specifickými vzdělávacími potřebami/zdravotně znevýhodnění	12	15	13	6	5
Zvyšující se podíl žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí	13	10	17	5	6
Zvyšující se podíl žáků z kulturně odlišného prostředí	21	9	13	4	4
Prohlubující se sociální nerovnost ve třídách	15	10	11	7	8
Zvyšující se riziko ohrožení morálního vývoje dětí a mládeže způsobené rozvojem informačně komunikačních technologií (Internet, Facebook)	12	9	19	5	6
Zvyšující se riziko ohrožení morálního vývoje dětí a mládeže konzumním životním stylem	12	14	16	4	5
Přetíženost učitelů	10	6	20	5	10
nedostatek asistentů učitelů	14	11	13	5	8
Nedostatek školních speciálních pedagogů zaměstnaných na úvazek ve školách	11	11	11	6	12
Rostoucí potřeba spolupráce se sociálními pracovníky OSPOD	15	17	12	3	4
Rostoucí výskyt sociálně-patologických jevů ve škole	13	13	14	5	6

Celkový výsledek hovoří o tom, že školští pracovníci považují za nejsilnější argument zvyšující se podíl žáků z kulturně odlišného prostředí (41 %). Závažným ukazatelem je rovněž přetíženost učitelů (39 %) a zvyšující se riziko ohrožení morálního vývoje dětí způsobené rozvojem informačně komunikačních technologií (Internet, Facebook). Pro tento argument se vyslovilo 12 respondentů na stupnici 1 (24 %) a 19 respondentů v pásmu 3 (37 %). Jako podstatný argument je hodnocen rostoucí výskyt žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a sociálně znevýhodněného prostředí (31 %) a naopak 24 % dotazovaných školských pracovníků považuje za absolutně nedůležitý nedostatek speciálních pedagogů zaměstnaných na školách.

Následující tabulka podává přehled o názorech jednotlivých skupin na vytvoření podmínek pro ustavení pozice ŠSP v ČR.

Tabulka 9: Podmínky potřebné pro ustavení pozice školského sociálního pracovníka

Které podmínky by měly být splněny, aby mohla být ustavena pozice ŠSP ?	Poradenští pracovníci				
Důležitost (1 velmi důležité, 5 absolutně nedůležité)	1	2	3	4	5
Je potřeba změna školské legislativy	3	6	3	3	2
Je potřeba alokovat finanční prostředky na zajištění mzdových nároků školských sociálních pracovníků	5	7	3	1	1
Je potřebné připravit školy a poradenská zařízení na zavedení nové profese	3	8	3	2	1
Je potřebné nejprve vytvořit podmínky pro získání kvalifikace pro výkon ŠSP	7	3	2	3	2
Je potřebné nejprve realizovat reprezentativní výzkumy, které prokáží potřebu ŠSP v ČR	4	3	5	3	2
Je potřebné zajistit spolupráce mezi resortem školství a sociálních věcí	10	2	4	1	0
Které podmínky by měly být splněny, aby mohla být ustavena pozice ŠSP ?	Pedagogičtí pracovníci				
Důležitost (1 velmi důležité, 5 absolutně nedůležité)	1	2	3	4	5
Je potřeba změna školské legislativy	7	3	5	1	1
Je potřeba alokovat finanční prostředky na zajištění mzdových nároků školských sociálních pracovníků	10	2	4	1	0
Je potřebné připravit školy a poradenská zařízení na zavedení nové profese	6	3	4	2	2
Je potřebné nejprve vytvořit podmínky pro získání kvalifikace pro výkon ŠSP	7	5	3	1	1
Je potřebné nejprve realizovat reprezentativní výzkumy, které prokáží potřebu ŠSP v ČR	2	4	8	1	2
Je potřebné zajistit spolupráce mezi resortem školství a sociálních věcí	9	4	3	1	0
Které podmínky by měly být splněny, aby mohla být ustavena pozice ŠSP ?	Sociální pracovníci				
Důležitost (1 velmi důležité, 5 absolutně nedůležité)	1	2	3	4	5
Je potřeba změna školské legislativy	7	1	3	2	4
Je potřeba alokovat finanční prostředky na zajištění mzdových nároků školských sociálních pracovníků	7	2	4	1	3
Je potřebné připravit školy a poradenská zařízení na zavedení nové profese	3	4	4	3	3
Je potřebné nejprve vytvořit podmínky pro získání kvalifikace pro výkon ŠSP	2	6	3	2	4
Je potřebné nejprve realizovat reprezentativní výzkumy, které prokáží potřebu ŠSP v ČR	1	2	6	3	5
Je potřebné zajistit spolupráce mezi resortem školství a sociálních věcí	3	3	3	3	5
Které podmínky by měly být splněny, aby mohla být ustavena pozice ŠSP ?	Školští pracovníci CELKEM				
Důležitost (1 velmi důležité, 5 absolutně nedůležité)	1	2	3	4	5
Je potřeba změna školské legislativy	17	10	11	6	7
Je potřeba alokovat finanční prostředky na zajištění mzdových nároků školských sociálních pracovníků	22	11	11	3	4
Je potřebné připravit školy a poradenská zařízení na zavedení nové profese	12	15	11	7	6
Je potřebné nejprve vytvořit podmínky pro získání kvalifikace pro výkon ŠSP	16	14	8	6	7
Je potřebné nejprve realizovat reprezentativní výzkumy, které prokáží potřebu ŠSP v ČR	7	9	19	7	9
Je potřebné zajistit spolupráce mezi resortem školství a sociálních věcí	22	9	10	5	5

Výsledná zjištění uvedená v přechozí tabulce ukazují, že podle respondentů je potřeba zejména vyhradit pro obor ŠSP finanční prostředky a zajistit spolupráci mezi resortem školství a resortem sociálních věcí. Pro tyto body se vyjádřilo shodně 43 % dotázaných. Na těchto bodech se v podstatě shodli jednotlivé dotazované skupiny respondentů a výsledná skupina školských pracovníků jako celek.

Následující tabulky ukazují, jak jednotlivé skupiny respondentů hodnotili překážky, které brání ustavení pozice ŠSP a co brání ustavení pracovní pozice ŠSP na úrovni odborných zaměstnanců škol, školských zařízení a OSPOD.

Tabulka 10: Překážky, které brání ustavení pozice školského sociálního pracovníka

Které překážky podle Vás brání ustavení pracovní pozice školních sociálních pracovníků	Poradenští pracovníci				
	1	2	3	4	5
Důležitost (1 velmi důležité, 5 absolutně nedůležité)					
Názor, že není potřeba zavádět další profese	9	2	2	1	3
Názor, že sociální práce je ještě stále v českých podmínkách nerozvinutou profesí	6	2	3	3	3
Nedostatek kvalifikovaných sociálních pracovníků	6	2	3	3	3
Chybějící zkušenost se spoluprací se sociálními pracovníky při řešení problémů žáků	5	8	1	1	2
Nedostatek finančních prostředků na mzdy	12	4	0	1	0
Které překážky podle Vás brání ustavení pracovní pozice ŠSP na úrovni odborných zaměstnanců škol, školských zařízení a OSPOD	Poradenští pracovníci				
Důležitost (1 velmi důležité, 5 absolutně nedůležité)					
Obava z konkurence	4	2	2	1	8
Nedostatečná informovanost o sociální práci	3	3	8	2	1
Nedostatek kvalifikovaných sociálních pracovníků	4	2	8	2	1
Chybějící zkušenost multidisciplinární spolupráce při řešení problémů žáků	4	8	2	2	1
Nedostatek finančních prostředků na mzdy	12	3	1	1	0

Skupina poradenských pracovníků jako největší překážku hodnotí nedostatek prostředků na mzdy (71 %). Dále vyslovili názor, že není třeba zavádět další profese (53 %), chybí zkušenost se spoluprací se sociálními pracovníky při řešení problémů žáků, nedostatečnost informovanosti o sociální práci a nedostatek kvalifikovaných sociálních pracovníků (41 %).

Tabulka 11: Překážky, které brání ustavení pozice školského sociálního pracovníka

Které překážky podle Vás brání ustavení pracovní pozice školních sociálních pracovníků	Pedagogičtí pracovníci				
Důležitost (1 velmi důležité, 5 absolutně nedůležité)	1	2	3	4	5
Názor, že není potřeba zavádět další profesi	10	5	1	0	1
Názor, že sociální práce je ještě stále v českých podmínkách nerozvinutou profesí	5	9	3	0	0
Nedostatek kvalifikovaných sociálních pracovníků	5	7	4	1	0
Chybějící zkušenost se spoluprací se sociálními pracovníky při řešení problémů žáků	8	7	2	0	0
Nedostatek finančních prostředků na mzdy	10	5	2	0	0
Které překážky podle Vás brání ustavení pracovní pozice ŠSP na úrovni odborných zaměstnanců škol, školských zařízení a OSPOD	Pedagogičtí pracovníci				
Důležitost (1 velmi důležité, 5 absolutně nedůležité)	1	2	3	4	5
Obava z konkurence	0	5	3	2	7
Nedostatečná informovanost o sociální práci	9	3	3	0	2
Nedostatek kvalifikovaných sociálních pracovníků	5	5	5	0	2
Chybějící zkušenost multidisciplinární spolupráce při řešení problémů žáků	4	3	8	0	2
Nedostatek finančních prostředků na mzdy	13	3	1	0	0

Tyto výsledky ukazují, jak odpovídala skupina pedagogických pracovníků. Největší překážkou je podle dotazovaných nedostatek prostředků na mzdy (76 %), dále názor, že není potřeba zavádět další profesi (59%), nedostatečná informovanost o sociální práci (53 %) a 41 % dotázaných odpovědělo, že je pro ně naprosto nedůležitá obava z konkurence.

V další tabulce se vyjadřují k překážkám pro vznik ŠSP sociální pracovníci:

Tabulka 12: Překážky, které brání ustavení pozice školského sociálního pracovníka

Které překážky podle Vás brání ustavení pracovní pozice školních sociálních pracovníků	Sociální pracovníci				
Důležitost (1 velmi důležité, 5 absolutně nedůležité)	1	2	3	4	5
Názor, že není potřeba zavádět další profesi	3	6	2	2	4
Názor, že sociální práce je ještě stále v českých podmínkách nerozvinutou profesí	8	1	4	1	3
Nedostatek kvalifikovaných sociálních pracovníků	2	2	5	3	5
Chybějící zkušenost se spoluprací se sociálními pracovníky při řešení problémů žáků	3	3	3	2	6
Nedostatek finančních prostředků na mzdy	3	2	4	3	5
Které překážky podle Vás brání ustavení pracovní pozice ŠSP na úrovni odborných zaměstnanců škol, školských zařízení a OSPOD	Sociální pracovníci				
Důležitost (1 velmi důležité, 5 absolutně nedůležité)	1	2	3	4	5
Obava z konkurence	1	4	4	3	5
Nedostatečná informovanost o sociální práci	1	4	6	1	5
Nedostatek kvalifikovaných sociálních pracovníků	1	6	4	0	6
Chybějící zkušenost multidisciplinární spolupráce při řešení problémů žáků	3	5	2	2	5
Nedostatek finančních prostředků na mzdy	4	6	1	0	6

Z předchozí tabulky vyplývá, že sociální pracovníci jako největší překážku hodnotí názor, že je sociální práce je ještě stále v českých podmínkách nerozvinutou profesí (47 %). Za nedůležité považují sociální pracovníci obavu z konkurence, chybějící zkušenost se spoluprací se sociálními pracovníky při řešení problémů žáků (35 %). Shodný výsledek u skupiny sociálních pracovníků obdržel argument nedostatku finančních prostředků na mzdy a nedostatek kvalifikovaných sociálních pracovníků (35 %). Dotazovaní k těmto bodům vyjádřili tak, že tvrzení je absolutně nedůležité a stejné množství respondentů toto tvrzení označili jako důležité.

Následující tabulka obsahuje data za celou skupinu školských pracovníků, jak se vyjádřili k překážkám pro ustavení ŠSP.

Tabulka 13: Překážky, které brání ustavení pozice školského sociálního pracovníka

Které překážky podle Vás brání ustavení pracovní pozice školních sociálních pracovníků	Školští pracovníci CELKEM				
	1	2	3	4	5
Důležitost (1 velmi důležité, 5 absolutně nedůležité)					
Názor, že není potřeba zavádět další profesi	22	13	5	3	8
Názor, že sociální práce je ještě stále v českých podmínkách nerozvinutou profesí	19	12	10	4	6
Nedostatek kvalifikovaných sociálních pracovníků	13	11	12	7	8
Chybějící zkušenost se spoluprací se sociálními pracovníky při řešení problémů žáků	16	18	6	3	8
Nedostatek finančních prostředků na mzdy	25	11	6	4	5
Které překážky podle Vás brání ustavení pracovní pozice ŠSP na úrovni odborných zaměstnanců škol, školských zařízení a OSPOD	Školští pracovníci CELKEM				
	1	2	3	4	5
Důležitost (1 velmi důležité, 5 absolutně nedůležité)					
Obava z konkurence	5	11	9	6	20
Nedostatečná informovanost o sociální práci	13	10	17	3	8
Nedostatek kvalifikovaných sociálních pracovníků	10	13	17	2	9
Chybějící zkušenost multidisciplinární spolupráce při řešení problémů žáků	11	16	12	4	8
Nedostatek finančních prostředků na mzdy	29	12	3	1	6

Celkově školští pracovníci jako největší překážku označili nedostatek finančních prostředků na mzdy (57 %), názor, že není potřeba zavádět další profesi (43 %) a názor, že sociální práce je v českých podmínkách stále nerozvinutou profesí (37 %).

6 Diskuse

Následující kapitola shrnuje zjištění, která byla získána dotazníkovým šetřením, a zároveň reflektuje názory respondentů, které vyslovili v poznámce dotazníku, nebo při neoficiálním rozhovoru během sběru dat. Závěrem kapitoly je uvedeno několik navrhaných opatření.

Pro ustanovení pozice školských sociálních pracovníků hovoří skutečnost, že ve školách se ve zvýšené míře vyskytují negativní jevy, které ovlivňují školní mládež, ale působí také učitele. Působení negativních vlivů vytváří ve škole stresující prostředí, které má na psychiku postižených špatný vliv. Příklady negativních jevů jsou převzaty z dotazníků následného výzkumného šetření.

Školní problémy a negativní projevy žáků s největší pravděpodobností začíná řešit učitel. Mohli bychom předpokládat, že změnu v chování zpozorují jako první rodiče, ale ve skutečnosti tomu tak nebývá. Děti se se školními problémy rodičům nesvěří, nechtějí přiznat své problémy či neúspěchy. Nejčastěji to tedy bývá třídní učitel, který problém zachytí jako první a informuje příslušné osoby (rodiče, vedení školy, orgán OSPOD, PPP, policii).

Problémy a prohřešky drobnějšího charakteru řeší učitel zpravidla svépomocí přímo na místě, případně ve spolupráci učitelského sboru a ředitele školy. Závažnější případy jsou předány k řešení poradenskému zařízení, sociálnímu odboru OSPOD, či policii. Informování musejí být v každém případě zákonní zástupci dítěte.

Příklady problémů dětí a mládeže:

- poruchy učení (dyslexie – porucha schopnosti čtení, dysgrafie – porucha schopnosti psaní, dyskalkulie – porucha schopnosti počítání, dysortografie – porucha schopnosti pravopisu)
- poruchy chování (LMD, ADHD)
- žáci ze sociálně znevýhodněného prostředí (prostředí nepodporuje vzdělávání)
- žáci se specifickými vzdělávacími potřebami – zdravotně znevýhodnění (zrakově, sluchově, tělesně postižení)
- žáci z kulturně odlišného prostředí (cizinci, komunity)
- prohlubující se sociální nerovnost ve třídách (rozdílná materiální úroveň rodin)

- morální ohrožení dětí a mládeže způsobené rozvojem informačně komunikačních technologií (kyberšikana – šikana za pomoci internetu, mobilních telefonů)
- morální ohrožení dětí a mládeže konzumním životním stylem (absence zájmů, soustředování materiálních požitků)
- rostoucí výskyt sociálně-patologických jevů ve škole (šikana, krádeže, užívání alkoholu a drog)

Učitelé jako největší problém pocítují především nedostatečné finanční ohodnocení jejich práce. Nedostatek finančních prostředků učitelé uvádějí na prvním místě jako hlavní překážku pro ustanovení nové pracovní pozice sociálního pracovníka

v resortu školství. V části dotazníku, která byla určena pro dodatečné vyjádření dotazovaných, učitelé poznamenali, že „není na platy učitelů, kde by se sehnaly peníze na dalšího pracovníka?“, nebo „není dostatek asistentů pedagogů, ty potřebujeme více“.

Dalším významným problémem je přetíženost učitelů. Učitelé navíc ke své pedagogické činnosti musejí vyřizovat mnoho administrativních povinností. Jsou to například záležitosti třídnické, sepisují třídnické výkazy, zprávy o činnosti v hodinách, zprávy a hlášení pro vedení školy, výkazy práce, atd. Nad rámec svých úvazků učitelé zpravidla zastávají další pozice, jako je práce preventisty, protidrogového koordinátora či školního důvěrníka, což je spojeno s pracovní a časovou náročností a samozřejmě další administrativou.

Jaké problémy jsou pocítovány učiteli nejnaléhavěji:

- přetíženost
- nedostatek asistentů učitele
- nedostatek školních psychologů zaměstnaných na úvazek ve školách
- nedostatek školních speciálních pedagogů zaměstnaných na úvazek ve školách
- rostoucí potřeba spolupráce se sociálními pracovníky OSPOD

Respondenti vyslovili rovněž názor, že by nebylo potřeba zavádět novou pracovní pozici do systému školství, pokud by „vše fungovalo tak, jak má“. Z tohoto vyjádření vyplývá zjištění, že „něco nefunguje tak, jak má“. V podstatě toto tvrzení

vyslovuje potřebu zavedení nového pomocného prvku do nefunkčního systému, kterým by v tomto případě byl školský sociální pracovník.

V dalším textu jsou navržena některá doporučení k opatřením, která by napomohla k dosažení tohoto cíle. Navrhovaná doporučení se týkají sociálních pracovníků, vzdělavatelů v sociální práci a orgánů veřejné správy.

Sociální pracovníci by měli pracovat na zvyšování úrovně své kvalifikace, zejména prostřednictvím vzdělávání. Sledovat nové metody a postupy v sociální práci, aplikovat je do své činnosti, propagovat sociální práci a zviditelňovat se na veřejnosti.

Vzdělavatelé v sociální práci by se měli soustředit na nové směry v sociální práci a zaměřit se na ně při sestavování vzdělávacího programu. Měli by podpořit sociální pracovníky ve vzdělávacím procesu např. zajištěním výhodného časového rozmezí vzdělávacích bloků, studijních materiálů atd.

Orgány veřejné správy by měly podporovat vznik iniciativy, pocházející od sociálních pracovníků, a poskytnout jim svou podporu při uskutečňování jejich záměrů.

Závěr

Hlavním cílem bakalářské práce bylo analyzovat možnosti etablování školské sociální práce v ČR. Pro zjištění podmínek pro možnost vytvoření pozice ŠSP byl proveden výzkum, jehož zjištění podávají odpovědi na tuto otázku.

V teoretické části nejprve vymezuje pojem sociální práce a pokouší se zhodnotit, zda je obor sociální práce samostatnou profesí. Další kapitola přibližuje obor školské sociální práce a fungování poradenských zařízení. Třetí kapitola pojednává o podmínkách vytvoření pozice školského sociálního pracovníka v ČR. Empirická část práce je věnována popisu průběhu výzkumu, prezentaci získaných dat a stanovení výzkumných otázek. Byly formulovány výzkumné otázky, které jsou zde zhodnoceny:

1. Deklarují pracovníci ve školství zavedení pozice školského sociálního pracovníka? Ano.

Z vyhodnocení a prezentace výzkumných dat sice vyplynulo, že pracovníci ve školství prohlašují, že necítí potřebu zavedení další pracovní pozice, ale na druhou stranu pocítují negativní dopady přetíženosti učitelů, vzrůstajících nežádoucích jevů v chování žáků a narůstající problémy chování a učení.

2. Jaké povinnosti a kompetence by měli mít školští sociální pracovníci?

Z provedeného výzkumu vyplynulo, že by se školští sociální pracovníci měli zejména starat o dobré sociální klima školy a třídy, měli by zprostředkovávat komunikaci mezi školou, sociálními pracovníky, poradenskými pracovníky, učiteli, rodinou a žáky.

3. V jakých oblastech problémů žáků by měli intervenovat školští sociální pracovníci?

Z výzkumu vyplynulo, že by ŠSP měl zejména odstraňovat sociální nerovnosti mezi žáky a odstraňovat problémy, které vznikají z rozdílného kulturního prostředí mezi žáky.

4. Které činnosti a intervence školských sociálních pracovníků by mohly přispět ke školní úspěšnosti žáků? Nejvíce respondentů se vyslovilo pro to, že by přispěla ke školní úspěšnosti žáků činnost ŠSP komunikace s médii a organizacemi v oblasti sociálních služeb s pověřením zřizovatele.

5. S kterými cílovými skupinami by měl spolupracovat školský sociální pracovník?
Podle dat získaných z výzkumu především s OSPOD, dále s učiteli, s rodiči, s žáky, se speciálními pedagogy, s psychology.

6. Jaké jsou argumenty v prospěch etablování pracovní pozice školských sociálních pracovníků ze strany sociálních pracovníků ve školství?

Sociální pracovníci považují za podstatný argument ve prospěch ŠSP zvyšující se riziko ohrožení morálního vývoje dětí rozvojem informačně komunikačních technologií (Facebook, Internet).

7. Jaké podmínky by měly být splněné, aby mohla být etablovaná pracovní pozice školských sociálních pracovníků?

Z výzkumu jednoznačně vyplynula potřeba vyhradit finanční prostředky na obor ŠSP. Dále se ukázalo jako podstatné zajistit spolupráci mezi resortem školství a resortem sociální práce.

8. Které překážky brání etablování pracovní pozice školských sociálních pracovníků?

Podle dotazovaných je to nedostatek finančních prostředků na mzdy, dále názor, že není potřeba zavádět další profesi, nedostatečná informovanost o sociální práci a nedostatek kvalifikovaných sociálních pracovníků.

Empirická část práce je zakončena kapitolou diskuse a navrhovanými opatřeními. Diskuse shrnuje zjištění z výzkumu a názory dotazovaných v otázce možnosti vzniku školské sociální práce v ČR. Navrhovaná opatření pro vytvoření podmínek pro zavedení pozice ŠSP vycházejí z potřeb, které byly zjištěny prostřednictvím výzkumu. Výsledky, které byly získány provedením výzkumu mohou sloužit jako základ pro argumentaci pro vytváření legislativních podmínek pro obor školské sociální práce.

Seznam použitých zdrojů

ASVSP: Minimální standard vzdělávání v sociální práci ASVSP [online]. [vid. 11. 1. 2013]. Dostupné z: <http://www.asvsp.org/standards.php>

Časopisy k sociální práci, 2009. *Sociální revue* [online]. [vid. 20.2.2013]. ISSN 1801-6790. Dostupné z: <http://socialnirevue.cz/item/casopisy-k-socialni-praci>

Etický kodex [online]. [vid. 5. 1. 2013]. Dostupné z: <http://www.eticky-kodex.cz/eticky-kodex-socialnich-pracovniku-cr/>

HAVRDOVÁ, Z., 1999. *Kompetence v praxi sociální práce*. Praha: Osmium. ISBN 80-902081-8-5.

HUXTABLE, M. *Electronic Newsletter November 2012*. International Network for School Social Work [online]. [vid. 12. 12. 2012]. Dostupné z: <http://internationalnetwork-schoolsocialwork.htmlplanet.com>

International Network for School Social Work [online]. [vid. 8. 3. 2013]. Dostupné z: <http://internationalnetworkschoolsocialwork.htmlplanet.com/School%20social%20work.html>

International Network for School Social Work: School Social Work [online]. [vid. 8. 3. 2013]. Dostupné z: <http://internationalnetworkschoolsocialwork.htmlplanet.com/School%20social%20work.html>

JEDLIČKA, R., a kol. 2004. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. 1. vyd. Praha: Themis. ISBN 80-7312-038-0.

KOPŘIVA, K. 2006. *Lidský vztah jako součást profese*. 5. vyd. Praha: Port. 1. ISBN 80-7367-181-6.

LEVICKÁ, J., 2003. V sociální práci existuje více sto teorií a teoretických konceptů. *Sociální práce/Sociálna práca*, roč. 2003, č. 3. ISSN 1213-6204.

MATOUŠEK, O., a kol. 2003. *Metody a řízení sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-548-2.

MATOUŠEK, O., a kol. 2007. *Základy sociální práce*. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-331-4.

MATOUŠEK, O., aj. 2001. *Základy sociální práce*. 1. vyd. Praha: Port. 1. ISBN 80-7178-473-7.

MATOUŠEK, O., KOLÁČKOVÁ, J., KODYMOVÁ, P. 2005. *Sociální práce v praxi*. 1. vyd. Praha: Port. 1. ISBN 80-7367-002-

MATULAYOVÁ, T., MATULAYOVÁ, N. 2006. Školská sociální práce. *Sociální práce/Sociální práce*, roč. 2006, č. 1. ISSN 1213-6204.

MPSV.cz [online]. [vid. 15. 1. 2013]. Dostupné z: www.mpsv.cz

MUSIL, P., 2008. Různorodost pojetí, nejasná nabídka a kontrola výkonu „sociální práce“. *Sociální práce/Sociální práce*, roč. 2008, č. 2. ISSN 1213-6204.

NAVRÁTIL, P., 2001. *Teorie a metody sociální práce*. 1. vyd. Brno: Marek Zeman. ISBN 80-9030070-0-0.

PETLÁK, E. 2006. *Klíma školy a klíma třídy*. Bratislava: IRIS. ISBN 80-89018-97-1.

ŘEZNÍČEK, I. 1994. *Metody sociální práce*. 1. vyd. Praha: Slon. ISBN 80-85850-00-1.

Společnost sociálních pracovníků ČR [online]. [vid. 8. 3. 2013]. Dostupné z: <http://socialnipracovnici.cz/sekce-socialnich-pracovniku/>

ÚLEHLA, I., 2007. *Umění pomáhat*. 2. vyd. Praha: Slon. ISBN 978-80-86429-36-6-X.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách [online]. [vid. 12. 3. 2013]. Dostupné z: http://zakon.vpraxi.cz/zakon_c_1082006_sb_o_socialnich_sluzbach.html

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících [online]. [vid. 8. 3. 2013]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/aktualni-zneni-zakona-o-pedagogickych-pracovnicich-k-1-zari>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Dotazník

Příloha 1: Dotazník

Dotazník „Školní sociální pracovník v ČR“

Jsem studentka Katedry sociálních studií a speciální pedagogiky Technické univerzity v Liberci a podílím se na výzkumu podmínek ustavení možné budoucí pracovní pozice školního sociálního pracovníka v České republice. Zjišťujeme názory učitelů, speciálních pedagogů, psychologů a sociálních pracovníků na tuto pracovní pozici. Obracíme se na Vás s prosbou o spolupráci.

Výzkum je anonymní a údaje, které nám poskytnete, budou použity jen pro účely statistického zpracování v rámci našeho výzkumu.

Děkuji za spolupráci.

Marie Loumová

1. Kdo by měl zejména posuzovat rodinné prostředí žáků v případě problémů? Zvolte jednu možnost.

- 1.1 učitel
- 1.2 speciální pedagog
- 1.3 psycholog
- 1.4 sociální pracovník (např. obce, odd. sociálně-právní ochrany, školy)

2. Kdo by měl zejména organizovat preventivní aktivity zaměřené na prevenci sociálně-patologických jevů ve škole? Zvolte jednu možnost.

- 2.1 učitel
- 2.2 speciální pedagog
- 2.3 psycholog
- 2.4 sociální pracovník (např. obce, odd. sociálně-právní ochrany)

3. Kdo by měl zejména spolupracovat s rodinou žáka, orgány sociální péče a jinými institucemi a organizacemi? Zvolte jednu možnost.

- 3.1 učitel
- 3.2 speciální pedagog
- 3.3 psycholog
- 3.4 sociální pracovník (např. obce, odd. sociálně-právní ochrany)

4. Kdo by měl zejména zabezpečovat poradenství žákům, rodičům, ale i učitelům a dalším pracovníkům školy o systému sociálního zabezpečení a sociálně-právní ochrany dětí a mládeže? Zvolte jednu možnost.

- 4.1 učitel
- 4.2 speciální pedagog
- 4.3 psycholog
- 4.4 sociální pracovník (např. obce, odd. sociálně-právní ochrany)

5. Kdo by měl zejména pomáhat žákům s emočními problémy, problémovým a poruchovým chováním v zapojení do vrstevnické skupiny? Zvolte jednu možnost.

- 5.1 učitel
- 5.2 speciální pedagog
- 5.3 psycholog
- 5.4 sociální pracovník (např. obce, odd. sociálně-právní ochrany)

6. Kdo by měl zejména propagovat školu, přispívat k jejímu pozitivnímu obrazu na veřejnosti? Zvolte jednu možnost.

- 6.1 učitel
- 6.2 speciální pedagog
- 6.3 psycholog
- 6.4 sociální pracovník (např. obce, odd. sociálně-právní ochrany)

7. Považujete za žádoucí, aby se na řešení následujících problémů žáků podíleli i školní sociální pracovníci? Označte ano/žádoucí anebo ne/nežádoucí.

1	vývojové poruchy	Ano	Ne
2	neurotické problémy	Ano	Ne
3	poruchy učení	Ano	Ne
4	problémy s učením vyplývající z odlišného jazykového a kulturního prostředí žáka	Ano	Ne
5	problémy s učením vyplývající ze sociálně znevýhodněného prostředí rodiny žáka	Ano	Ne
6	nepřavidelná docházka do školy, opakované opožděné příchody, záškoláctví	Ano	Ne
7	poruchy chování	Ano	Ne
8	problémové chování žáků ve vztahu k autoritám	Ano	Ne
9	spory mezi žáky	Ano	Ne
10	šikana, kyberšikana	Ano	Ne
11	vytváření zdravého sociálního klimatu ve škole	Ano	Ne

8. Přispěly by ke zvýšení školské úspěšnosti žáků následující činnosti školních sociálních pracovníků? Označte ano/přispěly by anebo ne/nepřispěly by.

1	včasná diagnostika ohrožení žáka	Ano	Ne
2	vyhledávací činnost s cílem vyhledávání žáků v hmotné a sociální nouzi	Ano	Ne
3	krizová intervence	Ano	Ne
4	nápravná činnost, která představuje souhrn postupů na dosažení pozitivní změny v konání žáka s cílem zmírnit hmotnou nebo sociální nouzi	Ano	Ne
5	sociální poradenství zaměřené na zjištění rozsahu a charakteru hmotné nebo sociální nouze, na zjištění příčin jejího vzniku, na poskytnutí informací o možnostech řešení a na usměrnění rodičů při volbě a uplatňování forem sociální pomoci	Ano	Ne
6	sociální poradenství s cílem doporučit poskytnutí odborných poradenských služeb specializovanými institucemi rodičům a žákům	Ano	Ne

7	vytváření rovných příležitostí ve vzdělávání pro žáky ze sociálně vyloučených skupin	Ano	Ne
8	práce s rodiči žáků metodami sociální práce v kombinaci s metodami edukace dospělých	Ano	Ne
9	školská a rodinná mediace	Ano	Ne
10	spolupráce s vybranými institucemi při řešení individuálních případů	Ano	Ne
11	podpora vytváření multikulturního prostředí ve škole	Ano	Ne
12	získávání zdrojů například projektovou činností či medializací	Ano	Ne
13	kommunikace s médii a jinými organizacemi v oblasti sociálních služeb s pověřením zřizovatele	Ano	Ne

9. S kterými cílovými skupinami by měl pracovat školní sociální pracovník:

1	s žáky	Ano	Ne
2	s rodiči	Ano	Ne
3	s učiteli	Ano	Ne
4	se speciálními pedagogy	Ano	Ne
5	s asistenty učitelů	Ano	Ne
6	s psychology	Ano	Ne
7	se sociálními pracovníky	Ano	Ne
8	s odděleními sociálněprávní ochrany	Ano	Ne
9	se soudy	Ano	Ne
10	s policií	Ano	Ne
11	s organizacemi občanské společnosti: občanská sdružení, neziskové organizace...	Ano	Ne
12	s církvemi	Ano	Ne

10. S kterými cílovými skupinami by měl pracovat školní speciální pedagog:

1	s žáky	Ano	Ne
2	s rodiči	Ano	Ne
3	s učiteli	Ano	Ne
4	se speciálními pedagogy	Ano	Ne
5	s asistenty učitelů	Ano	Ne
6	s psychology	Ano	Ne
7	se sociálními pracovníky	Ano	Ne
8	s odděleními sociálněprávní ochrany	Ano	Ne
9	se soudy	Ano	Ne
10	s policií	Ano	Ne
11	s organizacemi občanské společnosti: občanská sdružení, neziskové organizace...	Ano	Ne

12	s církvemi	Ano	Ne
----	------------	-----	----

11. Prosim přečtete si seznam argumentů ve prospěch ustavení pracovní pozice školních sociálních pracovníků. Za jak důležité je považujete? Při hodnocení použijte známky 1–5, přičemž 1 znamená „velmi důležité“ a 5 „absolutně nedůležité“.

1	zvyšující se podíl žáků s poruchami učení	1	2	3	4	5
2	zvyšující se podíl žáků s poruchami chování	1	2	3	4	5
3	zvyšující se podíl žáků se specifickými vzdělávacími potřebami/zdravotní znevýhodnění	1	2	3	4	5
4	zvyšující se podíl žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí	1	2	3	4	5
5	zvyšující se podíl žáků z kulturně odlišného prostředí	1	2	3	4	5
6	prohlubující se sociální nerovnost ve třídách, školách	1	2	3	4	5
7	zvyšující se riziko ohrožení morálního vývoje dětí a mládeže způsobené rozvojem informačně komunikačních technologií (internet, Facebook)	1	2	3	4	5
8	zvyšující se riziko ohrožení morálního vývoje dětí a mládeže konzumním životním stylem	1	2	3	4	5
9	přetíženost učitelů	1	2	3	4	5
10	nedostatek asistentů učitelů	1	2	3	4	5
11	nedostatek školních psychologů zaměstnaných na úvazek ve školách	1	2	3	4	5
12	nedostatek školních speciálních pedagogů zaměstnaných na úvazek ve školách	1	2	3	4	5
13	rostoucí potřeba spolupráce se sociálními pracovníky oddělení sociálně-právní ochrany	1	2	3	4	5
14	rostoucí výskyt sociálně-patologických jevů ve škole	1	2	3	4	5

12. Které podmínky by měly být splněny, aby mohla být ustavena pracovní pozice školních sociálních pracovníků?

Při hodnocení použijte známky 1–5, přičemž 1 znamená „velmi důležité“ a 5 „absolutně nedůležité“.

1	Je potřebná změna školské legislativy.	1	2	3	4	5
2	Je potřebné alokovat finanční prostředky a zajištění mzdových nároků školských sociálních pracovníků.	1	2	3	4	5
3	Je potřebné připravit školy a poradenská zařízení na zavedení nové profese.	1	2	3	4	5
4	Je potřebné nejprve vytvořit podmínky pro získání kvalifikace pro výkon školské sociální práce.	1	2	3	4	5
5	Je potřebné nejprve zrealizovat reprezentativní výzkumy, které prokáží potřebu školské sociální práce v ČR.	1	2	3	4	5
6	Je potřebné zajistit spolupráci mezi rezortem školství a sociálních věcí.	1	2	3	4	5

13. Které překážky podle Vás brání ustavení pracovní pozice školních sociálních pracovníků:

Při hodnocení použijte známky 1–5, přičemž 1 znamená „velmi důležité“ a 5 „absolutně nedůležité“.

1	Názor, že není potřeba zavádět další profesi	1	2	3	4	5
2	Názor, že sociální práce je ještě stále v českých podmínkách nedostatečně rozvinutou profesí	1	2	3	4	5

3	Nedostatek kvalifikovaných sociálních pracovníků	1	2	3	4	5
4	Chybějící zkušenost se spoluprací se sociálními pracovníky při řešení problémů žáků	1	2	3	4	5
5	Nedostatek finančních prostředků na mzdy	1	2	3	4	5

14. Které překážky podle Vás brání ustavení pracovní pozice školních sociálních pracovníků na úrovni odborných zaměstnanců škol, školských zařízení a oddělení sociálně-právní ochrany dětí:

Při hodnocení použijte známky 1–5, přičemž 1 znamená „velmi důležité“ a 5 „absolutně nedůležité“.

1	Obava z konkurence	1	2	3	4	5
2	Nedostatečná informovanost o sociální práci	1	2	3	4	5
3	Nedostatek kvalifikovaných sociálních pracovníků	1	2	3	4	5
4	Chybějící zkušenost multidisciplinární spolupráce při řešení problémů žáků	1	2	3	4	5
5	Nedostatek finančních prostředků na mzdy	1	2	3	4	5
6	Jiné, doplňte	1	2	3	4	5

Jste:

1	Muž
2	Žena

Kolik je Vám let?

Kolik let vykonáváte praxi v oboru?

Jaké je Vaše aktuální nejvyšší dosažené vzdělání?

1	Neukončené základní
2	Základní
3	Středoškolské bez maturity
4	Středoškolské s maturitou
5	1. stupeň vysokoškolského studia (Bc.)
6	2. stupeň vysokoškolského studia (Mgr., Ing.)
7	3. stupeň vysokoškolského studia a vyšší

Ve kterém kraji pracujete?

1	Liberecký
2	Ústecký
3	Jiný (uveďte):

Jste:

1	Učitel
---	--------

2	Speciální pedagog
3	Metodik prevence
4	Psycholog
5	Výchovný poradce
6	Preventista
7	Ředitel školy
8	Zástupce ředitele školy
9	Vědoucí pracovník poradenského zařízení
10	Sociální pracovník PPP, SPC, OSPOD
11	Terénní sociální pracovník
12	Sociální kurátor

Jste zaměstnancem

1	Školy
2	Poradenského zařízení
3	Oddělení sociálně právní ochrany
4	Jiné, uveďte

Prostor pro Vaše připomínky a komentáře: